



TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI  
Fakulta přírodovědně-humanitní  
a pedagogická



# Komparace aktivit přeshraniční spolupráce v euroregionech Nisa a Maas-Rhein

## Bakalářská práce

*Studijní program:* B1301 – Geografie  
*Studijní obor:* 1301R022 – Aplikovaná geografie  
*Autor práce:* **Tomáš Mňuk**  
*Vedoucí práce:* Mgr. Hynek Böhm, Ph.D.



## ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tomáš Mňuk**  
Osobní číslo: **P16000473**  
Studijní program: **B1301 Geografie**  
Studijní obor: **Aplikovaná geografie**  
Název tématu: **Komparace aktivit přeshraniční spolupráce v euroregionech  
Nisa a Maas-Rhein**  
Zadávací katedra: **Katedra geografie**

### Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je popsat a kriticky porovnat aspekty přeshraniční spolupráce v obou regionech.

Metody:

- 1) Práce s literaturou Desk research
- 2) Případové studie
- 3) Práce se statistikou
- 4) Kvalitativní šetření v místě

Rozsah grafických prací: **dle potřeby**

Rozsah pracovní zprávy: **40 stran**

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

**BÖHM, H. (2018): Zhodnocení vybraných forem governance přeshraniční spolupráce v současné EU. Institut EuroSchola, 179 p. ISBN: 978-80-906104-0-8**

**BÖHM, H. (2014): Evaluation Of Selected Cross-Border Regions and Their Governance. In: The Journal of Cross-border Studies in Ireland (Nakladatelství: Centre of Cross-border Studies, Armagh, Severní Irsko, Velká Británie). Strany 36 51, celkem 130 stran, ISBN 978-1-906444-30-3**

**BRANDA, P. (2009): Přeshraniční spolupráce, euroregiony a Euroregion Nisa. dostupné z <https://www.vse.cz/polek/download.php?jnl=rst&pdf=74.pdf>**

**WASSENBERG, B. (2018): The Rhine: A Border of Peace? Memories from Key Players in the Upper Rhine Region. In: Wassenberg, B. (Ed.): Castle-talks on Cross-Border Cooperation Fear of Integration? The Pertinence of the Border Studien zur Geschichte der Europäischen Integration, Band 32, Franz Steiner Verlag, pp. 281 294, 452 stran, ISBN 978-3-515-12008-1**

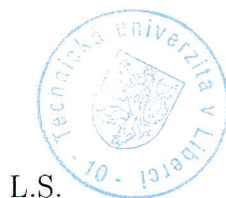
Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Hynek Böhm, Ph.D.**


Katedra geografie

Datum zadání bakalářské práce: **25. dubna 2018**

Termín odevzdání bakalářské práce: **19. dubna 2019**

  
prof. RNDr. Jan Píček, CSc.  
děkan



  
doc. RNDr. Kamil Zágoršek, Ph.D.  
vedoucí katedry

V Liberci dne 25. května 2018

## Prohlášení

Byl jsem seznámen s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS STAG se shodují.

10. 4. 2019

Tomáš Mňuk

## Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce Mgr. Hynkovi Böhmovi, Ph.D. za jeho ochotu, nápomocnost, čas a trpělivost s vedením práce.

Dále bych chtěl poděkovat instituci ITEM v Maastrichtu, která mi dala prostor a příjemné prostředí pro tvorbu práce. Z toho důvodu chci také poděkovat Msc. Jeroen Bovenlanderovi, který mi byl kolegou v instituci a důležitým prostředníkem ve studiu přeshraniční spolupráce. V poslední řadě bych rád poděkoval mé rodině, která mě ve studiu podporuje a poskytuje prostředí pro tvorbu.

## Anotace

Cílem práce je kriticky porovnat aspekty přeshraniční spolupráce v obou regionech, které leží na území více států. Díky těmto faktům je zde uskutečňována spolupráce několika místních institucí, které mají za úkol povznést celkovou úroveň regionu. Regiony, které tímto způsobem spolupracují, by se měly nejen hospodářsky rozvíjet, ale také úspěšně vytvářet pomyslný euroregion. V oblastech, jak belgicko-německo-nizozemských hranic tak i česko-polsko-německých hranic, docházelo v minulosti k několika územním a politickým změnám, které poznamenaly pozdější ráz prostředí. Práce bude zaměřena na vysvětlení aspektů spolupráce místních aktérů a popis vývoje spolupráce v těchto regionech. Důležitou částí práce bude rovněž zkoumání, zda-li euroregiony plní efektivně svou funkci. V práci budou využity zkušenosti a informace získané teoretickou i praktickou činností přímo v místech působnosti regionů.

## Klíčová slova

přeshraniční spolupráce, euroregiony, Neisse-Nisa-Nysa, Maas-Rhein

## Annotation

The aim of this thesis is to critically compare the aspects of cross-border cooperation in both regions which lie on the territory of several countries. Thanks to these facts, several local institutions are working together to raise the overall quality of life of the region. Regions that cooperate in this way should not only develop economically, but also create an imaginary Euroregion. In the areas of both the Belgian-German-Dutch border and the Czech-Polish-German border, there have been several territorial and political changes in the past that have marked the later state of the environment. The work will be focused on explaining the aspects of cooperation of local actors, and description of the development of cooperation in these regions. A significant part of the work will also be an examination of whether the euroregions work effectively. The work will use the experience and information obtained by theoretical and practical activities carried out directly in the place of survey.

## Key words

cross-border cooperation, euroregions, Neisse-Nisa-Nysa, Maas-Rhein

# Obsah

1. Úvod.....	11
2. Cíle a metody práce .....	12
3. Přeshraniční spolupráce.....	13
3.1 Proces přeshraniční spolupráce.....	14
3.2 Lokalizace přeshraniční spolupráce.....	15
3.3 Cíle přeshraniční spolupráce .....	16
3.4 Governance.....	17
3.5 Překážky pro přeshraniční spolupráci .....	18
3.6 Přeshraniční pracovní mobilita .....	18
3.6.1 Překážky pro přeshraniční spolupráci a mobilitu.....	19
3.7 Historie přeshraniční spolupráce.....	21
3.7.1 Evropská seskupení pro územní spolupráci .....	25
3.8 Finanční nástroje přeshraniční spolupráce.....	26
3.8.1 Evropský fond regionálního rozvoje.....	26
3.8.2 Programy přeshraniční spolupráce .....	27
4. Euroregiony .....	29
4.1 Komparace euroregionů .....	29
4.2 Euroregiony .....	30
4.2.1 Euroregiony v ČR.....	32
4.2.2 Euroregiony v Nizozemsku.....	33
4.3 Historie euroregionů .....	33
5. Euroregion Maas-Rhein.....	35
5.1 Historie přeshraniční spolupráce.....	35
5.2 Euroregion.....	36
5.2.1 Struktura .....	36
5.3 Charakteristika oblasti.....	37
5.3.1 Projekty a aktivity.....	40
6. Euroregion Nisa .....	41
6.1 Historie přeshraniční spolupráce.....	41
6.2 Euroregion.....	41
6.3 Struktura .....	42
6.4 Charakteristika oblasti.....	43
6.4.1 Projekty a aktivity.....	45



7.	Komparační část.....	47
7.1	Institucionální aspekty.....	47
7.2	Aspekt jazyka a kultury .....	50
7.3	Aspekt vzdělávání .....	53
8.	Diskuse a závěr .....	55
9.	Seznam použité literatury .....	57

## Seznam obrázků a tabulek

### Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa členů EUREGIO .....	23
Obrázek 2: Mapa členů AEBR .....	24
Obrázek 3: Mapa evropských přeshraničních programů v rámci ERDF (2014 – 2020).....	27
Obrázek 4: Mapa Euroregionu Maas-Rhein.....	39
Obrázek 5: Mapa Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa .....	45
Obrázek 6: Původní rozšíření jazyků a nářečí v EMR a širším okolí.....	51
Obrázek 7: Původní rozšíření Lužice a dnešní území hornolužičtiny .....	53

### Seznam tabulek

Tabulka 1: Seznam euroregionů v ČR .....	32
Tabulka 2: Seznam euroregionů v Nizozemsku .....	33
Tabulka 3: Údaje o členských stranách EMR .....	38
Tabulka 4: Údaje o členských stranách ERN .....	44
Tabulka 5: Členství územních celků v euroregionech .....	47
Tabulka 6: Právní subjektivita a forma euroregionů .....	48
Tabulka 7: Oblasti působení pracovních skupin v ERN a EMR .....	49
Tabulka 8: Jazyková struktura v Euroregionu Maas-Rhein .....	50
Tabulka 9: Jazyková struktura v Euroregionu Nisa.....	52

## Seznam použitých zkratk a symbolů

AEBR	Asociace evropských příhraničních regionů
BE	Belgie
CBC	cross-border cooperation (přeshraniční spolupráce)
CEPS	Centre for European Policy Studies (centrum pro evr. politická studia)
CESCI	Central European Service for Cross-border Initiatives (Středoevropské centrum pro přeshraniční iniciativy)
DE	Německo
DG REGIO	Direction générale de la politique régionale (Generální ředitelství Evropské komise pro regionální politiku)
EC/EK	European Commission / Evropská komise
ECoR	European Committee of the Regions (Evropský výbor regionů)
EGTC/ESÚS	European Grouping of Territorial Cooperation / Evropská seskupení pro územní spolupráci
EMR	Euroregion Maas-Rhein
ENIC-NARIC	Evropská síť informačních center-Národní síť pro akademické uznávání vzdělání
ENRD	European Network for Rural Development (Evropská síť pro rozvoj venkova)
ERN	Euroregion Neisse-Nisa-Nysa
ERDF	Evropský fond pro regionální rozvoj
EU	Evropská unie
MOT	Transfrontier Operational Mission (Přeshraniční operační mise)
MMR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
NL	Nizozemsko
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek
PL	Polsko
PS	přeshraniční spolupráce
RE	Rada Evropy

# 1. Úvod

Přeshraniční spolupráce by měla být jedním z nástrojů Evropské Unie pro zlepšení hospodářského a kulturního vztahu sousedících států. V našich podmínkách se přeshraniční spolupráce v rámci EU v dnešní podobě datuje do začátku 90. let. Se snahami o transformaci hospodářství docházelo také ke snaze o dialog s našimi sousedy. Pro usnadnění začaly vznikat v oblastech příhraničí euroregiony, které jsou organizacemi a aktéry přeshraniční spolupráce.

Jeden z euroregionů, konkrétně Nisa, je předmětem zkoumání této bakalářské práce. Nachází se prostoru Trojzemí, hraniční oblasti mezi Spolkovou republikou Německo, Českou republikou a Polskou republikou. V jeho prostoru se nachází Liberecký kraj, na který bude většina práce zaměřena, i z důvodu působení autora práce na jeho území.

Druhý euroregion, který je zkoumán, je Maas-Rhein. Leží v oblasti řek Mázy a Rýnu, které protékají Nizozemskem, Belgickým královstvím a Spolkovou republikou Německo. Jejich částí tedy tvoří území euroregionu. V jeho rámci bude zkoumána především nizozemská část (Limburško), ze stejného důvodu jako předtím.

## 2. Cíle a metody práce

Cílem práce bude kriticky zhodnotit aspekty přeshraniční spolupráce, které probíhají v obou euroregionech. Popsat jejich strukturu, oblasti působení a komparativně rozhodnout o jejich efektivitě a náležitosti v přeshraničním regionu.

V teoretické části dojde k vysvětlení přeshraniční spolupráce, její definice, principů a cílů. V návaznosti na ní také o fondech Evropské Unie, které jsou pro přeshraniční spolupráci specifické a potřebné. Pro její působení jsou ovšem také běžné překážky pro spolupráci, které budou náležitě vysvětlené.

V analytické části, která navazuje na předešlou část, budou euroregiony zkoumány po stránce jejich působení a aktivit, které se v přeshraničním prostoru odehrávají. Následuje charakteristika regionů, vysvětlující rozdíly v poloze a prostředí euroregionů.

Po analytické části přichází komparační část, která poznatky získané analýzou obou euroregionů v různých kategoriích porovnává a shrnuje jejich přístup k přeshraniční spolupráci. Oba euroregiony budou zhodnoceny i po stránce kvalitativního šetření. Autor je navštívil, a data s informacemi budou v práci použity. Stěžejním zdrojem pro výslednou formu bude desk research - práce s literaturou.

### 3. Přeshraniční spolupráce

Přeshraniční spolupráce mezi státy byla objektem interdisciplinárního a komparativního zkoumání téměř po 3 desetiletí. Výzkumy byly řízeny obecným zájmem o například: transformaci národních států a jejich následky pro ekonomický, politický, sociální a kulturní život. Původně se výzkumy soustředily na urbánní a regionální formy paradiplomacie nižšího řádu. Zejména práce Duchaceka (1986), Soldata (1993) a později jiní uvedli, jak města a regiony usilovaly o hospodářský rozvoj a politické cíle prostřednictvím mezinárodní a přeshraniční spolupráce.

Z teoretického pohledu lze přeshraniční spolupráci zkoumat i jinými způsoby, které by dokázaly popsat přeměny hranic národních států. Na konci 90. let se problematikou přeshraniční spolupráce zabývá Stokke. Rámce přeshraniční spolupráce mohou být viděny, v jiném pojetí, jako nesčetné množství systémů, operující v různých prostorových úrovních. Zahrnují vládní, nevládní organizace a také nadnárodní aktéry, kteří přispívají k regionalizaci procesů. Z toho důvodu jsou teoretické pohledy, ve kterých je národní stát jediným tvůrcem a operátorem nadnárodních vládních systémů, neobhájitelné (Stokke, 1997, str. 607).

Přeshraniční spolupráce může být definována z hlediska politických projektů, prováděných soukromými, státními a do jisté míry i aktéry ze třetího sektoru, s výslovným cílem získat prospěch ze společných iniciativ v různých hospodářských, sociálních, environmentálních a politických oblastech. Prostřednictvím nových forem politické a ekonomické interakce - jak institucionální, tak neformální - bylo navrženo, že lze dosáhnout větší efektivnosti nákladů ve veřejných investicích, využít ekonomické komplementarity, rozšířit možnosti strategického plánování a lépe pojmenovat a řešit environmentální problémy. Výzkumný zájem o přeshraniční spolupráci byl podnícen významnými politickými změnami posledních dvou desetiletí. Zatímco koncept přeshraniční spolupráce není nový, je to souvislost změny po studené válce, která povýšila přeshraniční spolupráci na paradigmatický status, který má nyní. "Rozebrání hranic" v rámci rozšířené Evropské unie a nové přeshraniční vztahy ve Střední a Východní Evropě ukazují, že nejen státy, ale občané, komunity a regiony se rozhodli otevřít nové cesty komunikace se svými sousedy přes hranice národních států. Dále

v těchto souvislostech, kde státy získaly nezávislost, vznikly také euroregiony, přeshraniční partnerství měst a podobné nástroje spolupráce (Scott 2006).

Přeshraniční spolupráce je dle Sohna a Reitela nejčastěji založena na podobnostech mezi sousedícími prostory.

Jsou to například:

- historické
- jazykové
- kulturní
- politické
- sociální
- ekonomické

Reálná forma přeshraniční spolupráce je výsledkem aktivit, které jsou prováděny organizacemi v přeshraničním partnerství (například: mezi veřejnými institucemi a nevládními organizacemi). Stále více jsou tyto aktivity uskutečňovány ve větších oblastech, ve spolupracujících sítích (Sohn a Reitel, 2016).

### 3.1 Proces přeshraniční spolupráce

Etain (1999) popisuje klíčové momenty a varianty procesu přeshraniční spolupráce v rámci projektu:

1. Společná setkání
2. Společná studia
3. Neformální kontakty: hovory, dopisy aj.
4. Formulace a dohody, týkající se společného programu
5. Administrace společného programu
6. Vývoj pozdějších společných programů
7. Založení přeshraniční instituce k administraci současných a budoucích společných programů
8. Sdílená pravomoc

Existence podobných zájmů, ve své podstatě, neznamená spolupráci. Taylor popisuje projekt, ve kterém obě strany poskytnou stejnou výši prostředků. Ty dosáhnou ve výsledku na větší oblast problému a ušetří se náklady, než v případě aktivity pouze jedné strany. Nicméně, dokud tyto výhody žádná ze stran nepochopí, k přeshraniční spolupráci nedochází.

Spolupráce na hospodářském základě může vést k dohodě a k založení přeshraničních administrativních struktur s výkonnou mocí pro určité funkční úkoly. Takto tedy mohou typy spoluprací dosahovat od nízkoúrovňové spolupráce, zahrnující přeshraniční konference a setkání, až k rozvinutější spolupráci, zahrnující zakládání přeshraničních orgánů s výkonnou mocí nad specifickými ekonomickými oblastmi politiky - formou politické spolupráce. A na konci škály mohou být založeny sdílené pravomoci (Etain, 1999, s. 3).

### 3.2 Lokalizace přeshraniční spolupráce

Přeshraniční spolupráce, je spolupráce mezi příhraničními oblastmi, které jsou lokalizovány ve dvou či více zemích. Mohou být zahrnuty v nadnárodním typu územní spolupráce. Dosud tento typ spolupráce získal prominentní postavení v zaměření územní spolupráce. Především v Evropě se díky přítomnosti mnoha přeshraničních objektů a subjektů využívá. Obvykle zahrnuje prostorovou kontinuitu. V EU je obvykle kritériem pro vymezení pohraniční oblasti úroveň **NUTS III**. To zahrnuje euroregiony, Evropská seskupení pro územní spolupráci (EGTC) a síť měst (např. Eixo Atlântico na Iberském poloostrově) (Eduardo Medeiros, 2015).

Příhraniční oblasti zkoumá také Kratke, který uvádí, že v globální ekonomice, rozvoj hraničních regionů není určen pouze dle jejich geografické situace v rámci konkrétního národního hospodářství, ale daleko více je určen konkrétním rozvojem v kontextu nadnárodního trhu. Není vhodné vnímat pohraniční oblasti z pohledu národního hospodářství, především jako periferní regiony se specifickými bloky rozvoje (bariérový efekt). Spíše by měly být vnímány jako **nadnárodní prostorová struktura** se změnou pozice v systému (konkurenčních) regionálních ekonomik (Kratke, 2002).



### 3.3 Cíle přeshraniční spolupráce

Jak uvádí Popescu, cílem přeshraniční spolupráce v rámci vnitřních i vnějších hranic Evropské unie je řešit otázky, které přesahují hranice jednotlivých komunit. Problémy, které zahrnují například:

- sociální záležitosti
- ekonomický rozvoj
- práva menšin
- přeshraniční práci a trh
- životní prostředí, aj.

Přeshraniční spolupráce také zahrnuje pokusy o využití situací hranic, využívání hranice jako zdroje pro hospodářskou a kulturní výměnu, stejně jako pro budování politických koalic za účelem **regionálního rozvoje** (Popescu 2008).

Z podobných základů vychází i publikace Euroregionu Nisa. Přeshraniční spolupráce **pomáhá snížit nevýhody hranice**, překonat stavy periferie příhraničních regionů a vylepšit životní standardy pro obyvatele území. Měla by zahrnovat všechny sféry života - kulturní, sociální, ekonomické a infrastrukturní. Znalost a pochopení sousedů je důležité, tak jako budování důvěry (Euroregion Neisse, 1996, str. 26).

Přeshraniční spolupráce je nejčastěji o snížení bariérového efektu, způsobeného přítomností hranice, ve všech jejích rozměrech. Avšak, tento pohled je stále daleko od implementace v rámci programu územní spolupráce, alespoň v jasné a přímé podobě. Z vlastní zkušenosti s hodnocením evropských přeshraničních programů, cíle zúčastněných místních a regionálních aktérů, je rozvíjet vlastní část hranice. Navíc, Asociace evropských hraničních regionů (**AEBR**) přímo neodkazuje na potřebu snižování bariérového efektu, ačkoliv mnoho již poznaných cílů přeshraniční spolupráce v Evropské chartě pro hraniční a přeshraniční regiony (AEBR, 2004), jsou složitě související s tímto cílem:

- dosáhnout nové kvality hranic (místa setkání)
- zdokonalení rozhraní evropské politiky územního rozvoje
- překonat přeshraniční nevýhody (např: infrastrukturu)
- vylepšit přeshraniční ochranu prostředí a přírody

- podporovat přeshraniční kulturní spolupráci
- realizace subsidiarity a partnerství

### 3.4 Governance

Termín “governance” je chápán jako zahrnutí zřízení a přijetí stanovených pravidel chování a norem (jak jsou zakotveny v sociálních institucích), které definují postupy, přiřazují role a řídí interakci tak, aby se zabývala kolektivními problémy (Stokke, 1997, str. 22). Pro přeshraniční spolupráci je vhodné i transnárodní governance. A to v rozsahu, který je definován decentralizovanými formami interakce. Jedná se relativní jev, který však neustále roste (Lubin, 1993; Young, 1997). Ve snaze překonat tradiční formy mezivládní institucionalizace na úrovních lokální a regionálních, je governance označeno jako nástroj potřebný pro úspěšnou přeshraniční spolupráci (Scott, 2000).

O governance se ve své práci zmiňuje i Böhm (2013), který tvrdí, že governance nemá do češtiny konkrétní překlad. Jde o teoretický koncept, který ovlivňuje realizaci přeshraniční spolupráce. Nejčastěji termín odkazuje na proces vládnutí nebo akt vlády (Rumpel, 2012, str. 17). V posledních letech dochází k přechodu řízení územních jednotek od “government” (zjednodušeně rozhodující role státní správy a územní samosprávy) na “governance”, který znamená komplexnější a organizovanější síť vztahů mezi starými a novými aktéry (privátní aktéři, představitelé občanské společnosti) (Rhodes, 1997).

Principy partnerství a spolupráce různých aktérů regionálního rozvoje jsou v současné době prosazovány, takže nachází oporu v legislativě (Böhm, 2013). Jako příklad spolupráce aktérů může být zmíněna účast států v přeshraniční spolupráci. Jedním z nich může být účast služeb zaměstnanosti a orgánů sociálního zabezpečení v přeshraniční spolupráci, např. v projektu EURES-T, (úřady práce delegují své zaměstnance do přeshraničního projektu v rámci trhu) (Wille 2012, s. 297).

### 3.5 Překážky pro přeshraniční spolupráci

Pro uskutečnění přeshraniční spolupráce je potřeba mnoha aspektů, které se týkají funkčnosti celé příhraniční oblasti a fungující správa. Dimitrov, Petrakos, Totev a Tsiapa (2003) popisují překážky, které znesnadňují fungování přeshraniční spolupráce a také potenciál pro rozvoj regionu (např: Blažek, 2012). Pro svou případovou studii si vybrali přeshraniční regiony v Jihovýchodní Evropě. Jako stěžejní překážky pro přeshraniční spolupráci popsali tyto:

1. Stav infrastruktury (cesty, železnice, veřejná doprava, telekomunikace a poštovní služby)
2. Stav hraničních přechodů (blízkost hraničních přechodů, regulace víz, chování personálu)
3. Podmínky pro obchod (clo, kvóty, poplatky, technické požadavky)
4. Finanční podmínky (dostupnost fondů, přístup k finančním zdrojům)
5. Nedostatečná podpora (od lokální nebo národní vlády, místních obchodních asociací nebo evropských organizací)
6. Obecné podmínky (politická stabilita, korupce, bezpečnost, příjem, směnné kurzy, bankovní systém)
7. Jazyk

### 3.6 Přeshraniční pracovní mobilita

Přeshraniční mobilitu pracovních sil uvádí Evropská komise jako nejvýznamnější oblast, která je bezprostředně postižena „hraničními překážkami“ (EC 2017a, boosting growth). Tato otázka má zásadní význam z několika důvodů. Může to být prostředek k zaplnění mezer na trhu práce a je prokazatelně ekonomicky přínosný. Podle Centra pro evropská politická studia (CEPS) poskytují přeshraniční regiony pracovní příležitosti pro 10 milionů lidí (CEPS, 2016). Kromě toho může vést k silnějšímu smyslu pro evropské občanství. Díky těmto možnostem mají pohraniční regiony potenciál být mimořádně profitující z evropské integrace. V tomto bodě jsou však hraniční regiony v EU stále ještě daleko od toho, aby si to uvědomily. Hospodářská výkonnost a dostupnost služeb jsou v příhraničních regionech jsou obecně nižší (EC, 2017). Lepší přeshraniční mobilita pracovních sil by byla prostředkem ke zlepšení jejich situace. Práce za hranicemi stále obnáší mnoho překážek, zejména pro zaměstnance. Přibližně

14 procent respondentů v příhraničí uvedlo, že překročili hranici kvůli práci nebo podnikání (DG REGIO, 2015). Oblastmi s nejvyšší přeshraniční pracovní mobilitou v Evropě jsou například v Alpském regionu (Basilej, Milán, Ženeva) nebo ve Velkém regionu (Lucembursko).

### 3.6.1 Překážky pro přeshraniční spolupráci a mobilitu

Základní překážkou pro zaměstnavatele i zaměstnance je obecně nedostatečně integrovaný trh práce. Pro zaměstnavatele to znamená, že nemá žádný přístup k potencionální pracovní síle na druhé straně hranice (CEPS, 2016). Pro pracovníky je tento **nedostatek integrace** nejvíce patrný v nedostatku informačních služeb. K nalezení zaměstnání přes hranice by měl být zájemce dobře informován o praktických záležitostech. Problematické otázky pro pracovníky jsou nejasnosti ohledně odpovědných úřadů.

Chybí jasné informace o daních, sociálním zabezpečení, důchodech a uznávání diplomů (stupňů vzdělání) (EC, 2009). Nedávno však byly v některých příhraničních regionech zřízeny struktury, které poskytují jednotlivým pracovníkům informace o možnostech přeshraničního zaměstnání (AEBR, 2012). To má za následek například zřízení „**hraničních informačních míst/border info points**“ (jako v případě německo-francouzské nebo nizozemsko-německé hranice), což lze považovat za pozitivní vývoj. Dalším nástrojem, souvisejícím s přeshraniční pracovní zaměstnaností, je evropský program EURES. Podporuje práci přeshraničních sítí a nabízí internetový portál, kde zaměstnavatelé a zaměstnanci mohou najít přeshraniční nabídky práce.

Za příklady překážek lze uvést:

1. **Sociální politiky / sociální zabezpečení:** Vzhledem k tomu, že sociální politiky v EU byly vyvíjeny na vnitrostátní úrovni, existuje v celé EU řada systémů sociálního zabezpečení. Problematika koordinace sociálního zabezpečení zaznamenala určité zlepšení, ale je i nadále výzvou (CEPS, 2016). Příkladem je přenositelnost důchodů, ztráta pojištění příjmů, dvojí zdanění pro určité profese a nedostatečný přístup k dotovaným pracovištím přes hranice (EC, 2017a).

2. **Uznání odborné kvalifikace:** Překážka vzniká v procesu uznávání osvědčení o odborném vzdělávání (vocational training). K tomuto problému dochází na evropské úrovni. Je to časově náročný proces, kdy rozhodnutí orgánů může trvat až pět měsíců, má také ekonomické náklady pro žadatele a proces může být v různých zemích a pro každou profesi/trh odlišný. Tato překážka způsobuje, že zahraniční pracovníci nemohou soutěžit za stejných podmínek s vnitrostátními pracovníky na domácím trhu práce (ENIC - NARIC, 2018).
  
3. **Jazyk:** V bilingvní přeshraniční oblasti mohou být jazykové problémy překážkou pro přeshraniční trh práce. Obvykle v jazykově příbuzných zemích v Evropě jsou přeshraniční pracovníci schopni bez problémů komunikovat. V jiných případech však může jazyk tvořit překážku. Neschopnost komunikovat, číst a rozumět pracovnímu úkolu nebo otázce z běžného života, může způsobit mnoho problémů. Nedostatek jazykových znalostí byl také hlavní bariérou nezaměstnaných a neaktivních cizinců EU (ECoR, 2016).
  
4. **Mentální překážky:** Mentální postoj je jednou z menších překážek mobility. Odborníci však poskytli řadu konkrétních příkladů, zejména o vztahu mezi přeshraničními zeměmi. V mnoha z nich je problém s mentální bariérou, která by měla být odstraněna. Stereotypy a špatné zkušenosti s protistranou zůstávají ve společnosti, což způsobuje nezájem o přeshraniční pracovní mobilitu a spolupráci.

### 3.7 Historie přeshraniční spolupráce

20. století pro Evropu znamenalo hospodářský vzestup, ale na druhou stranu to bylo i století zdrcujících a katastrofálních konfliktů, které daly do pohybu myšlenku na lepší budoucnost a stálou bezpečnostní situaci. Evropu, ve které budou státy spolupracovat a rozvíjet společný prostor. Po 2. světové válce vznikl “bipolární svět” (Waltz, 1964), který rozdělil svět na Západ a Východ. Dva ideologicky a hospodářsky odlišné světy, pokoušející se zdolat svého protivníka různými způsoby.

V Západní Evropě, která byla z větší části až na Německo vítěznou stranou předešlého konfliktu, se uskutečnilo několik jednání. V roce 1952 tedy vzniklo Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO). Myšlenkou společenství bylo vytvořit společný trh pro uhlí a ocel se společnou kontrolou, plánováním a managementem odbytu. Zakládajícími státy byly Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko. V roce 1957 byla podepsána Římská smlouva, kterou se založilo Evropské hospodářské společenství (EHS) čili tzv. společný trh, mimo to také Evropské společenství pro atomovou energii (Euratom). V roce 1967 dochází ke spojení EHS, ESUO a Euroatom. Vzniká Evropské Společenství, jehož rámec je později upravován a funguje až do ratifikace Lisabonské Smlouvy (2009) (EU, 2019).

Spolupráci pro územně větší celky, spolupracující s protistranou či sousedem, můžeme typologicky dle Rumpela rozdělit na:

- Přeshraniční spolupráci
- Mezuregionální spolupráci
- Mezinárodní spolupráci

Práce je zaměřena na spolupráci přeshraniční, tudíž se jí budeme zabývat.

V minulosti byly pohraniční oblasti mírně osídlené, nerozvinuté a často ne jednoznačně určené, komu náleží. V době industriální se začaly formovat národní státy a centralizované státy, se snahou kontrolovat své vnější hranice. Pohraniční oblasti byly vzhledem k jádru periferní a strukturálně narušené. V 2. polovině 20. století se pak funkce hranic mění. Politické a hospodářské priority států se změnily, dochází k defunkcionalizaci státních hranic jako bariér, některé státy se začínají integrovat a vzniká prostor a příležitost pro přeshraniční spolupráci (Rumpel, 2012).

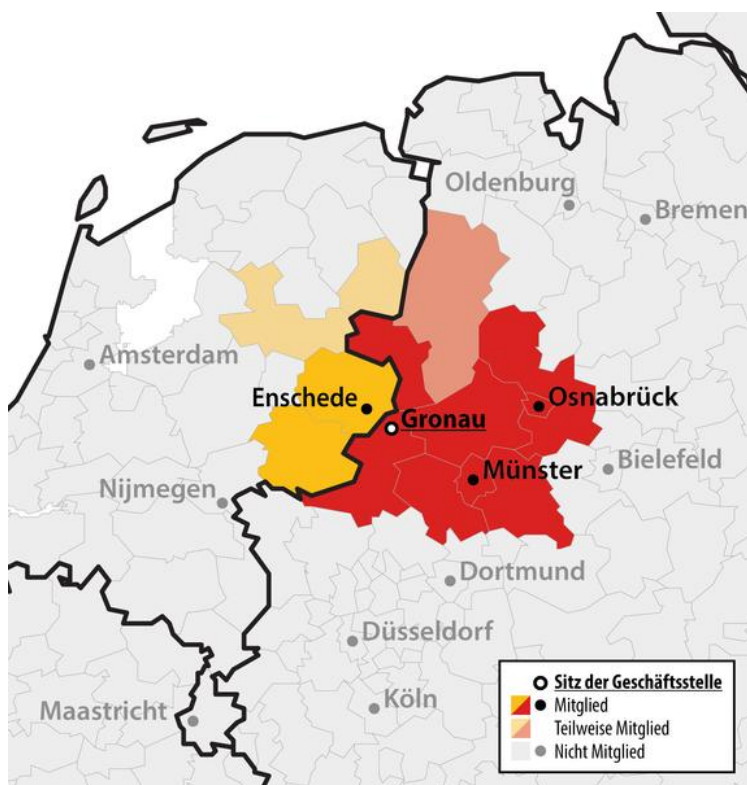
*“K pochopení současných změn v evropských pohraničních oblastech je nezbytné se podívat na historii hranic v Evropě. Hranice jsou produkty moderních národních států, vytvořené pro udržení jasného geografického vymezení a suverenity nad územím. Proto je vhodné poznávat suverénní národní státy jako dominantní zřízení, již od dob Vestfálského míru (vznik Vestfálského typu státu)” (Spruyt, 1994, str. 27).*

Podobně jako chápání hranic a jejich vývoje a změn, existují i názory jiné, které definují hranici jako subjekt, podléhající negativním jevům samotné polohy a časté marginalitě území.

*“Tradičně byla hranice mezi státy vnímána jako překážka nebo bariéra pro rozvoj hraničních oblastí. Tyto oblasti jsou často periferní, protože každodenní kontakty přes hranici nejsou možné díky bezpečnostním a historickým důvodům. Existuje tedy vědomá potřeba transformovat hranici v možnost rozvoje pro vnitřní i vnější hranice Evropské Unie” (Järviö, 2011).*

Historicky se za počátky přeshraniční spolupráce v Evropské Unii považují 50. léta 20. století, kdy se v rámci Římské smlouvy (1957) hovoří o snaze ke kontinentální integraci. Pokouší se o ni sdružení obcí nebo regionální sdružení, které podněcují vznik subjektů s administrativními a zákonnými kompetencemi na úrovni regionů. Ty by měly poznávat a řešit problémy, původně v kompetenci národních států. Obecně, smír, který byl pro spolupráce důležitý, v příhraničních oblastech probíhal jako dvoustranný proces mezi lokálními a regionálními aktéry. Je to odlišný proces na rozdíl od integrace, která byla nastavena západními státy po roce 1945 (Wassenberg, 2018, s. 287).

Mezníkem v evropské přeshraniční spolupráci je rok 1958, kdy vzniká na nizozemsko-německých hranicích sdružení EUREGIO. Prostor pro vznik dala konference příhraničních měst v oblasti, která se rozhodla dělat setkání pravidelně a rozvíjet společný prostor. V roce 1963 se na pomezí německo-francouzsko-švýcarských hranic zakládá Regio Basiliensis. Toto sdružení mělo za úkol stimulovat přeshraniční spolupráci v oblasti. V následujících dvou desetiletích byly pracovní skupiny právníků a projektantů povzbuzeni Radou Evropy, aby vypracovali agendu a instituce pro přeshraniční spolupráci mezi členskými státy.



Obrázek 1: Mapa členů EUREGIO

Zdroj: (Brisbane, 2018)

Významným rokem pro přeshraniční spolupráci byl rok 1971, kdy se zakládá Asociace evropských příhraničních regionů (AEBR). Ve spolupráci s evropskými regiony a přeshraničními regiony se snaží definovat jejich určité problémy, příležitosti nebo aktivity. Reprezentuje jejich společné zájmy v konzultaci s národními a mezinárodními parlamenty, autoritami a institucemi. Snaží se iniciovat a podporovat spolupráci mezi evropskými regiony. Podněcuje výměnu zkušeností, informací a pokouší se nalézt vhodné řešení v rámci přeshraničních problémů. V současné době sdružuje AEBR 95 z 163 aktivních hraničních regionů (AEBR, 2018).





**Obrázek 2: Mapa členů AEER**

*Zdroj: AEER, 2011*

Důležitým krokem bylo v roce 1981 podepsání Evropské rámcové úmluvy o přeshraniční spolupráci mezi územními společenstvími nebo úřady (Madridská rámcová konvence o přeshraniční spolupráci). Účelem úmluvy bylo podpořit a usnadnit uzavírání přeshraničních dohod mezi místními a regionálními orgány v rámci jejich příslušných pravomocí (Blatter, 2000). Dohody mohou zahrnovat regionální rozvoj, ochranu životního prostředí, zlepšování veřejných služeb aj. Aby se umožnily rozdíly v právních a ústavních systémech v členských státech EU, úmluva stanovila několik

dohod, které byly pro zúčastněné strany (aktéři PS a státy) nejvhodnější. Smluvní strany se zavazují pro hledání způsobů jak překonat překážky pro přeshraniční spolupráci a poskytování pravomocí určeným orgánům. Smlouvu do dnešní doby ratifikovalo 39 evropských států (mimo i v EU) (RE, 2018).

Pro přeshraniční spolupráci byly důležité nové podmínky na konci 80. a během 90. let. Byl založen evropský jednotný trh (Maastricht, 1992) a politické změny ve Střední a Východní Evropě prohloubily a rozšířily přeshraniční spolupráci v Evropě. Evropská regionální politika se nejprve v rámci iniciativy INTERREG a později v rámci Phare CBC (obecně také TACIS CBC a MEDA) byla zaměřena na urychlení přeshraničního rozvoje a podpořit vypracování přeshraničních programů k překonání příhraničních problémů, které brání evropské integraci. Ve stejné době dochází k vytváření přeshraničních struktur jako dlouhodobých projektů, které jsou realizovány v prostoru vnitřních i vnějších evropských hranic (včetně nesdružených států) (AEBR, 2000).

### 3.7.1 Evropská seskupení pro územní spolupráci

V roce 2006 vyšlo nařízení o Evropském seskupení o územní spolupráci (ESÚS, anglicky EGTC), které upravuje otázku právní subjektivity přeshraničních struktur evropským právem (Evropská komise, 2006). ESÚS mají právní subjektivitu a kladou si ambice uskutečňovat víceúrovňovou správu území, na kterém probíhá přeshraniční spolupráce. Členy seskupení se mohou stát členské státy EU, regiony a obce, sdružení a jiné veřejnoprávní subjekty (Rada Evropy, 2006; Böhm, 2013).

## 3.8 Finanční nástroje přeshraniční spolupráce

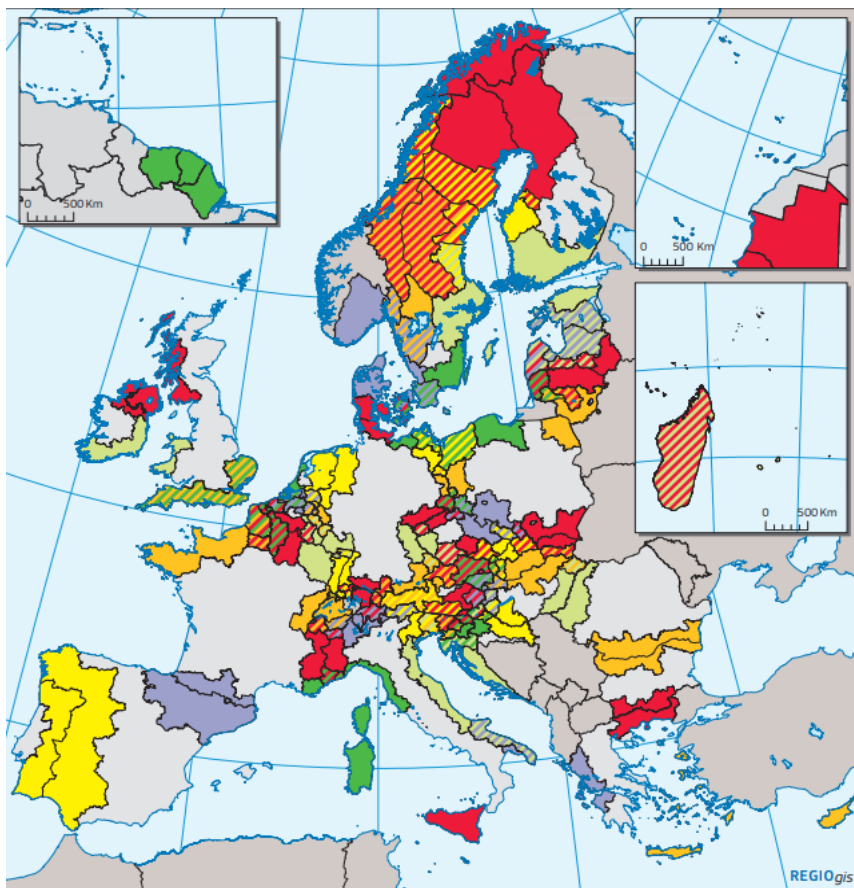
### 3.8.1 Evropský fond regionálního rozvoje

Evropský fond pro regionální rozvoj (anglicky ERDF) vznikl v roce 1975 jako základní nástroj regionální politiky k financování strukturální pomoci prostřednictvím regionálních rozvojových programů zaměřených na nejvíce postižené oblasti a ke snižování meziregionálních nerovností. EFRR je objemem peněz největším ze strukturálních fondů EU. Prostředky jsou určeny na investice do výroby vedoucí ke tvorbě nových pracovních míst a na investice do dopravní, vzdělávací, sociální a zdravotní infrastruktury. Podporuje rozvoj místního potenciálu (místní rozvoj a rozvoj malého a středního podnikání v problémových regionech), výzkum a vývoj a investice zaměřené na životní prostředí (MMR, 2018).

Rozděluje se na tři pilíře:

- přeshraniční spolupráce
- nadnárodní spolupráce
- meziregionální spolupráce

Pro tyto programy je Evropskou komisí poskytnuto v programovém období 2014-2020 8,9 mld. eur. Z toho **6,6 mld. eur** (EK, 2018) připadá na přeshraniční spolupráci. V současné době je požadováno, aby každý ze 60 programů (v rámci přeshraničního určení) byl více zaměřen na výsledky a priority, nově reformované Evropské kohezní politiky (MMR, 2014). Financované projekty se rozdělují v rámci projektu INTERREG. Existují velké projekty (zaměřené na velké oblasti) a malé (mikro) projekty, které jsou vypracovány a realizovány se zahrnutím lokální občanské společnosti (INTERACT, 2018).



Obrázek 3: Mapa evropských přeshraničních programů v rámci ERDF (2014 – 2020)

*Zdroj: DG REGIO, 2014*

## 3.8.2 Programy přeshraniční spolupráce

### 3.8.2.1 INTERREG

Zkoušené a testované nástroje regionální politiky EU byly prezentovány jako řešení specifických regionálních cílů pro příhraniční regiony od roku 1989/90, kdy se vytváří přeshraniční strategie rozvoje a operační programy pod novou hlavní iniciativou společenství, známé jako INTERREG I (1990 – 1993). INTERREG je největší iniciativou společenství v rámci Evropských strukturálních fondů (AEBR, 2000). Podporuje 3 druhy regionální spolupráce:

- **INTERREG A: Přeshraniční spolupráce**
- INTERREG B: Transnárodní spolupráce
- INTERREG C: Mezuregionální spolupráce

Program pro přeshraniční spolupráci (A) je v současné době již v 5. období (INTERREG V A), je nejdéle fungující program spolupráce a je jí přidělen velký objem financí. Do dnešní doby byly programy:

1. INTERREG I A (1990 – 1993)
2. INTERREG II A (1994 – 1999)
3. INTERREG III A (2000 – 2006)
4. INTERREG IV A (2007 – 2013)
5. **INTERREG V A (2014 – 2020)** (*INTERREG.EU, 2019*)

#### 3.8.2.2 Phare

Iniciativa Phare CBC (cross-border cooperation/přeshraniční spolupráce) byla spuštěna Evropskou Unií v roce 1994. Měla za úkol podporovat přeshraniční spolupráci ve středoevropských státech sousedících s hranicemi EU. Od roku 1998 také pokrývala příhraniční oblasti kandidátů pro vstup do EU (mimo jiné ČR). Phare CBC se také shodovalo s programem INTERREG A. V roce 2003 byl program ukončen a převeden na INTERREG III A (NBS, 2007).

Další přeshraniční programy s podporou EU:

- Tacis CBC (pokrývající západní hranici příhraničních regionů Ruska, Běloruska, Ukrajiny a Moldavska)
- MEDA (podpora některých příhraničních regionů středomořských nečlenských zemí)
- CARDS (podpora přeshraniční spolupráce v zemích Západního Balkánu)
- LACE (AEBR) (vytváření sítí a technická podpora příhraničních regionů) (AEBR, 2000)

## 4. Euroregiony

### 4.1 Komparace euroregionů

Komparace euroregionů nebyla v minulosti častým předmětem zkoumání vědců a dnes lze dohledat pouze neúplné informace o minulosti euroregionů. V zahraničním prostředí byly euroregiony srovnány po stránce zkušeností a governance (Noferini a Durà-Guimerà, 2016). Další příkladem komparace více euroregionů je srovnání spolupracujících regionů v oblasti Regionu Dunaj (Balogh a Gyelník, 2016). Pro změnu srovnání regionů Baskicka a Bihar—Hajdú-Bihar, je práce zaměřená na přeshraniční spolupráci v těchto oblastech (M. Buda, 2016).

Komparace euroregionů v prostředí ČR byla provedena několikrát. Jedna z významných prací popisuje komparaci všech Euroregionů na českém území po stránce institucionální a geografické (Branda, 2009). Komparaci vybraných euroregionů v ČR s důrazem na přeshraniční spolupráci vytvořila Býmová (2013). Výzkum česko-německého pohraničí a komparace euroregionů v oblasti je práce Mudrákové (2014). Komparace vybraných dvou euroregionů je jedna z častějších studií (Labe, Krušnohoří a Nisa: Škarydová, 2009; Nisa a Glacensis: Scharfová, 2012; Těšínské Slezsko a Euregio Egrensis: Kotra, 2012).

## 4.2 Euroregiony

Euroregion je region, ležící na krajích dvou či více států. Jeho existence je založena na formalizované přeshraniční spolupráci, společných cílech vlád, institucí a subjektů, operujících na jeho území. Cílem euroregionů je realizace přeshraniční spolupráce, vnímané jako společný rozměr pro zpevnění a dohlížení nad sousedskými vztahy mezi územními komunitami nebo autoritami s dvěma a více smluvními stranami. Stejně také pro sjednání dohod a úmluv nezbytných k převzetí realizace plánů. Euroregion je založen a přijat Evropskou unií, která ho může finančně podporovat v jeho aktivitách. Efektivita přeshraniční spolupráce je podmíněna mnoha příznivými a nepříznivými faktory. (Scott, 2012).

Euroregiony nebyly v minulosti předměty teoretických nebo empirických studií. Mnoho informací o aktivitách Euroregionů pocházejí přímo od Euroregionů. Jak zaznamenal James Scott, ve studiu euroregionů je třeba rozlišovat mezi:

- záměrnou politikou
- sebezprosazující se rétorikou
- reálnou kooperační zkušeností

Poslední jmenovaný je ten, který poskytuje citlivější kritéria pro posuzování kooperační snahy než předem definovaný regionální program rozvoje nebo iniciativy plánování. Stejná publikace tvrdí, že Euroregiony jsou také cestou pro Evropskou integraci. Spolupráce mezi veřejnými administrativními strukturami na národní úrovni a mezi odlišnými skupinami občanů přes hranici, mír svoboda a bezpečnost a garance občanských práv. Příhraniční regiony jsou proto stavební materiál a mosty pro evropský integrační proces (Scott, 2002).

Jedním z posledních trendů je rostoucí role přeshraničních regionů ve společném přeshraničním managementu, stejně jako realizace integrovaných k vyřešení společných transnárodních problémů (Suchacek, 2011). Tyto aktivity jsou prováděny v různých formách přeshraniční mezi-instituční spolupráce, zahrnující Euroregiony a přeshraniční projekty. Tak mohou být euroregiony označeny jako specifické inkubátory pro rozvoj přeshraniční spolupráce a také pro ty organizace, které realizují přeshraniční projekty (Howaniec a Kurowska-Pysz, 2014).

Branda vysvětluje pojem euroregion jako stálou přeshraniční instituci (či strukturu) s vlastní identitou, personálem, prostředky a rozhodovacím systémem, jejímž hlavním cílem je rozvoj přeshraniční spolupráce v daném teritoriu.

Ve své práci rozděluje vnímání euroregionů na:

- Jeden z národních částí přeshraničního euroregionu
- Celý přeshraniční euroregion – tj. všechny (v případě České republiky dvě či tři) části euroregionu jako jeden celek

Z obsahového pohledu ho lze vnímat:

- Geograficky – jako území, kde se odehrává spolupráce
- Institucionálně – jako organizaci, která byla zřízena za účelem rozvoje této přeshraniční spolupráce (Branda, 2009)



#### 4.2.1 Euroregiony v ČR

V České republice se nachází celkově 13 euroregionů, které jsou ve spolupráci se všemi okolními státy (Německo, Polsko, Slovensko, Rakousko). Většina z nich vznikla v 90. letech 20. století, nejstarším z nich je Euroregion Neisse-Nisa-Nysa (1991).

**Tabulka 1: Seznam euroregionů v ČR**

Název Euroregionu	Členské strany	Rok vzniku
EUREGIO Bayerischer Wald - Šumava - Mühlviertel	DE, CZ, AT	1993
Euregio Egrensis	CZ, DE	1993
Euroregion Beskidy - Beskydy	PL, CZ, SK	2000
Euroregion Bílé - Biele Karpaty	CZ, SK	2000
Euroregion ELBE/LABE	DE, CZ	1992
Euroregion Erzgebirge - Krušnohoří	DE, CZ	1992
Euroregion Glacensis	CZ, PL	1996
<b>Euroregion Neisse-Nisa-Nysa</b>	<b>DE, CZ, PL</b>	<b>1991</b>
Euroregion Pradęd - Pradziad	CZ, PL	1998
Euroregion Těšínské Slezsko - Slask Cieszynski	CZ, PL	1998
Euroregion Pomoraví (Weinviertel - Jižní Morava - Záhorie)	AT, CZ, SK	1999
Silesia Euroregion	CZ, PL	1998
Silva Nortica (Euroregion Waldviertel - Budowice - Jižní Čechy)	AT, CZ	2002

*Zdroj: CESCI, 2014; vlastní zpracování (AT – Rakousko, DE – Německo, CZ – Česká republika, PL – Polsko)*

## 4.2.2 Euroregiony v Nizozemsku

V Nizozemsku se nachází celkově 8 euroregionů, které jsou rovnoměrně rozprostřeny v příhraničních oblastech s Belgií a Německem. Najdeme zde nejstarší euroregion EUREGIO (1958) a mnoho dalších, které patří mezi nejstarší v Evropě.

**Tabulka 2: Seznam euroregionů v Nizozemsku**

Název Euroregionu	Členské strany	Rok vzniku
BENELUX - Middengebied	BE, NL	1984
Ems - Dollart - Region	NL, DE	1977
EUREGIO	NL, DE	1958
<b>Euregio Maas-Rhein</b>	<b>BE, NL, DE</b>	<b>1976</b>
Euregio Rhein-Maas-Nord	NL, DE	1978
Euregio Rhein-Waal	NL, DE	1973
BENEGO	NL, BE	1967
Scheldemond	NL, BE	1989

*Zdroj: CESCO, 2014; vlastní úpravy (BE – Belgie, DE – Německo, NL – Nizozemsko)*

## 4.3 Historie euroregionů

Jedny z prvních snah o vytvoření společné přeshraniční struktury se vážou k procesu smíření mezi Německem a Francií. Snahy vyvrcholily podepsáním Elysejské smlouvy (1963), která odstartovala užší spolupráci v rámci těchto dvou států (Wassenberg, 2007). První vlna budování euroregionů (konec 50. let) byla geograficky změřená na hranici Německa a Nizozemska. Tam vzniká z iniciativy sdružení měst

EUREGIO (1958), které dává konceptuální název později vzniklým „euregiím” nebo spíše euroregionům. Poté se vlna objevila také na hranici se Švýcarskem, nicméně, tyto pokusy byly limitovány také politicky, protože motivy k přeshraniční spolupráci nebyly v hlavních městech národních států dostatečně prosazeny. Navíc těmto myšlenkám integrace odspoda-nahoru (bottom-up) nepomáhalo, že jejich iniciátory bylo Německo. Později koncept “Evropy regionů” konečně nabral spád v příhraničních regionech. Obzvláště důležitá byla reforma Evropských strukturálních fondů (1989), které byly založeny v roce 1975 k pomoci méně vyvinutým periferním regionům. S reformou bylo komisí představeno mnoho inovací pro regionální politiku, které byly testovány v předešlých pilotních projektech.

Nová éra přeshraniční spolupráce začala v polovině 80. let. Dynamický rozvoj pohánělo hledání vhodné reakce na evropskou hospodářskou krizi z počátku 80. let. Krize donutila prezidenta Evropské komise, Jacquese Delorse, k návrhu evropského společného trhu. Snahy také vyústily k formulaci nových myšlenek o regionálním hospodářském rozvoji. Inovace znamenaly další vlnu vzniku euroregionů, která probíhala v druhé polovině 80. a v začátku 90. let (Blatter a Clement, 2000).

Nejdůležitější rozdíl mezi první (60. a 70. léta) a druhou vlnou (80. a 90. léta) budování euroregionů spočívá v dominantní roli lokálních a regionálních aktérů. Čím více sílila moc nevládních a regionálních organizací ve formování přeshraniční politiky, tím menší byla síla starších organizací, ovládaných státem. (Blatter, 2000) Jedním z kroků bylo podepsání Anhaltské dohody (1991), díky které jsou veřejné orgány schopny spolupracovat a podporovat institucionalizované přeshraniční činnosti. Prvním euroregionem s pravomocemi na základě Anhaltské dohody byl Rhein-Waal (NL/DE) (Interact, 2012).

Ke konci 80. let byl Evropskou komisí iniciován jednotný evropský trh, který by měl zajistit volný pohyb osob, kapitálu, zboží a pracovní síly mezi členy. Tato změna hlubší ekonomické integrace znamenala přeměnu trhu a také přenesení více pravomocí na regionální vlády, což se nezamlouvalo například vedením Spolkových zemí v Německu (Renzsch 1990).

Evropská komise podporovala nově vzniklé rady a výbory pro (např: Shromáždění evropských regionů - AER, Rada regionálních a místních orgánů - CRLA). Zahrnula reprezentanty rad do vlastních konzultačních a poradních orgánů, které později dostaly silnější roli v nově vzniklém Výboru regionů (1993). Ten slouží jako konzultativní orgán, skrze nějž mohou regionální a místní samosprávy ovlivnit přijímanou legislativu a dohlížet nad dodržováním principu subsidiarity (EU, 2019).

## 5. Euroregion Maas-Rhein

### 5.1 Historie přeshraniční spolupráce

Historicky se velká část euroregionu překrývá s bývalým Limburským vévodstvím. Po dlouhé době nadvládou Německa a Španělska nad Nizozemskem a Vlámskem, v roce 1581 Nizozemsko získalo nezávislost. Od té doby se hranice s ostatními státy měnily. V roce 1830 získává nezávislost i Belgie a o 13 let později byla stanovena hranice mezi Nizozemskem a Belgií (Maastrichtská dohoda, 1843). Od té doby se její tvar a detaily změnily několikrát, také díky oblasti Baarle-Nassau, kde se vyskytuje mnoho enkláv a exkláv. Do 60. let 20. století probíhaly na hranicích mezi Nizozemskem a Belgií hraniční kontroly (Joosten, 2015). Současná podoba hranice mezi Nizozemskem a Německem pochází z roku 1963, kdy bylo Německu vráceno malé území, obsazené po 2. sv. válce. Podoba hranice mezi Belgií a Německem je datována do roku 1956, kdy Belgie navrací malé území Německu zpět (MOT, 2015).

Hranice v této oblasti mají ekonomický a sociální význam. Oddělují 3 jazykové, kulturní a náboženské oblasti podobného původu a historický původní dialekt (limburština) zní na všech třech stranách hranice. Hlavní kroky v překonání hranice bylo podepsání několika důležitých dohod (například: 1957 Římská dohoda, 1992 Maastrichtská dohoda), které směřovaly k odstranění hranic jako bariér. Stejně tak se odehrály snahy o přeshraniční komunikaci a spolupráci. Již v roce 1958 bylo založeno EUREGIO (Gronau-Enschede) a další euroregiony následovaly. Jedním z nich byl **Maas-Rhein**, který je objektem komparace.

## 5.2 Euroregion

V roce 1974 navštívila princezna Beatrix oblast, kde pohyb přes hranice nebyl běžnou záležitostí. Navrhla tedy možnou příležitost pro přeshraniční spolupráci, o které se začalo jednat o 2 roky později. Guvernéři belgických provincií Limburg a Liege (později v práci jako Lutych), komisař za nizozemský Limburg a vládní zřízenec pro region Kolín nad Rýnem podepsali předběžnou dohodu o zřízení MRE s cílem integrovat regiony ve prospěch jejich příslušného obyvatelstva. V roce 1976 tedy vznikl euroregion v podobě pracovní skupiny (německy Arbeitsgemeinschaft). V roce 1991 (Anholtská dohoda) získal právní status, když se stal nizozemskou nadací (Kockelkorn, 1999). V roce 2019 (duben) sdružení přechází do formy ESÚS (EMR, 2019).

Členy euroregionu jsou:

- jižní část provincie Limburg (Nizozemsko)
- provincie Limburg (Belgie)
- provincie Lutych (Belgie)
- sdružený region Aachen (Cáchy, Německo)
- německy hovořící menšina (Belgie)

Euroregion Maas-Rhein je často označován jako model pro Evropskou integraci, Evropa v malém formátu nebo jako laboratoř Evropy. Region sdružuje 3 země a několik jazykových oblastí, které jsou pravidelně užívány jako testovací působiště pro integrační teorie EU, stejně také pro praktické přeshraniční projekty (McIntosh, 2010).

### 5.2.1 Struktura

Nadace Euroregionu Maas-Rhein dlouhou dobu sídlila v Maastrichtu, odkud se v roce 2007 přesunula do města **Eupen**. Eupen se nachází v oblasti německy hovořícího obyvatelstva v Belgii. Nejvyšší autoritou je **Výkonná rada v čele s prezidentem** se zástupci z každého z 5 členů euroregionu, která se schází 4× ročně. Dále se v hierarchii nachází Rada Euroregionu (51 členů), Správní rada a Rada pro ekonomické a sociální záležitosti (30 členů). Pod nimi se nachází pobočka nadace, kde jsou sdruženy pracovní skupiny a kancelář malých projektů. Každá pracovní skupina má svou oblast působení:

- právní záležitosti
- pracovní trh
- sousedské jazyky
- kultura a zdraví
- ekonomika a inovace
- bezpečnost a turismus

Vedlejší orgánem pro nadaci je pobočka INTERREG, která má na starosti financování a správu větších projektů v Euroregionu. Sídlí v Maastrichtu společně s prezidiem Euroregionu. V jeho čele stojí prezident, který má tříletou dobu působnosti. V současné době je prezidentem Gisela Walsken, prezident sdruženého regionu Cáchy (2016 – 2019) (EMR, 2018).

### 5.3 Charakteristika oblasti

Euroregion Maas-Rhein se nachází v oblasti příhraničí Belgie, Nizozemska a Německa. Obsahuje jižní část provincie Limburg (NL), provincii Limburg (BE), provincii Lutych (BE), německy mluvící část (BE) a část regionu Cáchy (DE). Euroregion je sevřen z obou stran řekami Máza a Rýn, podle nichž se euroregion jmenuje. Na severu euroregion sousedí s Euroregionem Rhein-Maas-Nord a na západě sousedí Euroregionem BENEGO. Na jižní hranici se dotýká hranice Lucemburska, kde se nachází Euroregion SaarLorLux.

Zánik těžkého a textilního průmyslu v 70. a 80. letech 20. století způsobil, že území euroregionu zaostávalo za jinými oblastmi Západní Evropy. Tato situace byla zhoršená okrajovou polohou území z každého ze tří zemí. Každý z partnerských regionů se liší podle zeměpisné rozlohy stejně jako velikost populace.

**Tabulka 3: Údaje o členských stranách EMR**

část území	počet obyvatel	rozloha	hustota (obyv./km <sup>2</sup> )
region Cáchy (DE)	1.239.112	3 535 km <sup>2</sup>	350
provincie Lutych (BE)	1.019.704	3 862 km <sup>2</sup>	264
provincie Limburg (BE)	856.280	2 422 km <sup>2</sup>	354
provincie Limburg (NL)	737.805	2 209 km <sup>2</sup>	334
německá menšina (BE)	76.273	854 km <sup>2</sup>	89
<b>celkem</b>	<b>3.929.174</b>	<b>12 882 km<sup>2</sup></b>	<b>278 (průměr)</b>

*Zdroj: EMR, 2014; vlastní úpravy (DE - Německo, BE - Belgie, NL - Nizozemsko)*

Region může těžit z pohledu potenciálu pro rozvoj průmyslu, nachází se na rozhraní hlavních a průmyslových center SZ Evropy (Porúří, Randstad). Nachází se zde 2 regionální letiště (Maastricht-Aachen, Lutych, nedaleko je mezinárodní Düsseldorf, Kolín n. Rýnem, Brusel). Euroregion je také propojen evropskou vnitřní námořní cestou (kanály Mázy). Funguje zde vysokorychlostní železniční síť (TGV - Cáchy, Lutych). Studie ukázaly, že euroregion je ze 2/3 průmyslových nemovitostí jsou velmi snadno dosažitelné. V posledních letech zde bylo vytvořeno mnoho prostoru pro komerční účely, které může využít několik z místních více než 250 000 firem (LOCATOR, 2011). V regionu je několik výzkumných průmyslových a inovačních parků, které spolupracují s místními univerzitami (6). Vyskytuje se v nich přes 100 tisíc studentů a tvoří tak významnou složku obyvatelstva (Aachen, 2016). Region je součástí tzv. „Modrého banánu“ - evropského urbanizačního koridoru (Klett, 2016).



**Obrázek 4: Mapa Euroregionu Maas-Rhein**

*Zdroj: EMR, 2018*

Euroregion Maas-Rhein je také součástí několika evropských sítí, zaměřených ke zlepšení přeshraniční spolupráce. Jsou to například:

- AEBR (Asociace evropských příhraničních regionů)
- GrenzInfo (poradenství ve věcech přeshraničních záležitostí, pro zájemce na belgicko-nizozemsko-německé hranici)
- T4CBC (kulturní přeshraniční výměna)
- WHO-RHN (program na sdílení dobrých zkušeností ve zdravotnictví)



### 5.3.1 Projekty a aktivity

Základním posláním a stěžejní aktivitou euroregionu obecně, je podpora a podněcování přeshraniční spolupráce, která je v příhraničních oblastech evropských zemí financována Evropskou Unií. Euroregion Maas-Rhein si ve snaze o efektivní proces a povědomí o přeshraniční spolupráce vytyčil několik cílů a oblastí zaměření přeshraniční podpory, pro které jsou vedlejšími objekty aktivity a projekty, pořádané přímo Euroregionem. Příkladem mohou být konference o problematice přeshraniční spolupráce v rámci EU nebo pořádání letních škol pro studenty v rámci euroregionu.

#### **Zdraví**

K cílům Euroregionu patří i vhodné prostředí a péče o zdraví obyvatel. Významnou složkou k naplnění cíle je program euPrevent, který iniciuje, podporuje, podněcuje a usnadňuje přeshraniční spolupráci mezi odborníky a organizacemi, usilující o podporu a ochranu zdraví obyvatelstva. V rámci programu je aktivita „Crossing borders in health” (překročení hranic ve zdraví), jehož cílem je například sběr a porovnávání dat o zdravotním stavu obyvatel v rámci euroregionu (WHO, 2018). Dalším příkladem je program EMRaDi, který se zabývá léčbou vzácných chorob a onemocnění v euroregionu a je spolufinancován EU (EMRaDi, 2019).

#### **Kultura**

EMR od roku 2002 pořádá literární soutěž o nejlepší studentskou práci. Soutěže se zúčastňují studenti ze všech členských států euroregionu. V podobném duchu probíhá také akce De Euregio leest (Euroregion čte), kde se vybírá několik knih autorů, kteří žijí v oblasti euroregionu a ty se překládají do zbylých jazyků souseda (EuregioKultur, 2018). Další kulturní aktivitou je pořádání filmového festivalu pro mládež v euroregionu (EMR, 2019).

## 6. Euroregion Nisa

### 6.1 Historie přeshraniční spolupráce

S výjimkou jižní části euroregionu se Neisse-Nisa-Nysa (později jako ERN či Nisa) překrývá s historickým územím Lužice. Hranice mezi ČR a Německem je jedna z nejstarších v Evropě, existovala už v raném středověku. V roce 1945 začal odsun německého obyvatelstva z pohraničí, jejichž předci tam přišli v rámci vnitřní kolonizace ve 13. století. Dnešní podoba hranice je z roku 1993, kdy vznikla samostatná Česká republika. O něco mladší je hranice mezi Polskem a Německem, která byla historicky více východním směrem. Válečné události a pozdější Postupimská konference (1945) způsobily, že je dnes v linii Nisy a Odry. Od roku 1945 tedy zůstává neměnná. Hranice mezi Polskem a ČR je podobně stará jako česko-německá, ale původně byla menší. Významným rokem pro hranici je rok 1958, kdy byla podepsána česko-polská smlouva o konečném vytyčení státních hranic, způsobená nároky obou stran o území druhého. Dnešní podoba hranice je z roku 1993 (MOT, 2015).

Hranice mají v této oblasti význam ekonomický, který je podpořen cestovním ruchem. Oddělují 3 jazykové, kulturní a náboženské oblasti s podobným původem. Hlavními kroky v překonání hranice bylo podepsání několika dohod a událostí. V roce 1993 byla podepsána česko-polská smlouva o přeshraniční spolupráci. Důležitý byl rok 2004, kdy ČR a Polsko vstupují do EU a později rok 2007 (ratifikace Schengenské dohody). Stejně tak se odehrály snahy o přeshraniční komunikaci a spolupráci. Brzy po transformaci hospodářství (začátek 90. let 20. století) vznikají v oblasti přeshraniční struktury. Jednou z nich je i **Euroregion Nisa** (1991), který je objektem zkoumání.

### 6.2 Euroregion

V roce 1991 probíhala v oblasti dvoustranná a třístranná jednání mezi regionálními politiky s myšlenkou o možné přeshraniční spolupráci. Poté probíhá iniciační mezinárodní konference v Žitavě, která dá základ pro založení koordinační kanceláře v témže místě a strategii pro další působení (ERN, 1992). Vzniká třístranná pracovní skupina, která navrhla model struktury euroregionu, trvající dodnes. Tak tedy vzniká Euroregion Neisse-Nisa-Nysa, jako dobrovolné zájmové sdružení. Jedná se

o první český a středo/východoevropský euroregion a jeho tvůrci se inspirovali podle vzoru euroregionů na německo-nizozemské hranici (ERN, 2010).

Členy euroregionu jsou:

- Stowarzyszenie Gmin Polskich Euroregionu Nysa (Polsko)
  - 43 obcí v Dolnoslezském vojvodství
- Euroregion Nisa - zájmové sdružení právnických osob (ČR)
  - 131 obcí v Libereckém a Ústeckém kraji
- Euroregion Neisse, e.V. (Německo)
  - 2 zemské okresy ve Spolkové zemi Sasko

Spolupráce stran v ERN spočívá na zásadách rovnoprávnosti, vyjádřených "Evropskou rámcovou úmluvou o spolupráci přesahující hranice mezi územními celky a orgány," přijatou Radou Evropy v roce 1980 (ERN, 2019). Vzhledem k velikosti a stáří euroregionu je mu věnován výzkum v našich podmínkách, v zahraničních studiích a výzkumech se příliš neobjevuje.

### 6.3 Struktura

Euroregion Neisse-Nisa-Nysa je dobrovolné zájmové sdružení bez právní subjektivity. Právní subjektivitu mají jednotlivé (národní) části ERN. Nejvyšším orgánem ERN je **Rada sdružení**, která rozhoduje o činnosti sdružení, dalších orgánech, o způsobech vedení finančních fondů a jejich využívání. Zasedání Rady se konají nepravidelně jednou ročně a jsou veřejná. Počet členů a pravidla Rady se určuje jednacím řádem. Dalším orgánem je Prezídium sdružení, které je rozhodovacím a zastupujícím orgánem mezi zasedání Rady. Prezidium tvoří předsedové nebo prezidenti jeho členů. V současné době jsou to:

- hejtman Libereckého kraje Martin Půta
- primátor města Bolesławiec Piotr Roman (Polsko)
- přednosta zemského okresu Görlitz Bernd Lange (Německo)

Vedlejším orgánem je Sekretariát sdružení, který je administrativním a koordinačním orgánem. Je tvořen třemi sekretáři pro každého člena a sídlí v Liberci. Dalšími orgány jsou euroregionální skupiny expertů (EUREX), které na odborné bázi přispívají k rozvoji Euroregionu. Pracují v souladu s prioritami, navrhují nové potřebné odborné cíle, zpracovávají doporučení. Gremie euroregionu je FOR-BE-S (fórum bezpečnosti), které se koná jednou ročně, za účelem spolupráce a výměny informací bezpečnostního typu (EMR, 2015). Kromě orgánů jsou součástí euroregionu pracovní skupiny, zabývající se tématy rozvoje a cílů euroregionu a také výbor pro správu a financování malých projektů.

## 6.4 Charakteristika oblasti

Euroregion Nisa se nachází v oblasti příhraničí České republiky, Německa a Polska. Obsahuje velkou část obcí Libereckého kraje (CZ), 2 zemské okresy ze Spolkové země Sasko (DE) a obce z Dolnoslezského vojvodství (PL). Euroregionem protéká řeka Nisa, podle které se euroregion jmenuje. Na severu euroregion sousedí s německo-polským Euroregionem Sprewa-Nysa-Bóbr a na západě sousedí s česko-německým Euroregionem Elbe/Labe. Na východě sousedí s česko-polským Euroregionem Glacensis. Euroregion leží v oblasti Trojzemí, oblasti, kde se stýkají hranice Německa, Polska a ČR. Region je díky své poloze znevýhodněn, hranice zde hraje svou roli bariéry. Oblast je známá svou přírodní rozmanitostí, výskytem několika chráněných území, kulturními vzácnostmi a geopolitickou polohou (EMR, 1995). Díky okrajové poloze oblasti bylo potřeba spolupracovat. Každý z partnerských regionů se liší podle zeměpisné rozlohy stejně jako podle velikosti populace.

**Tabulka 4: Údaje o členských stranách ERN**

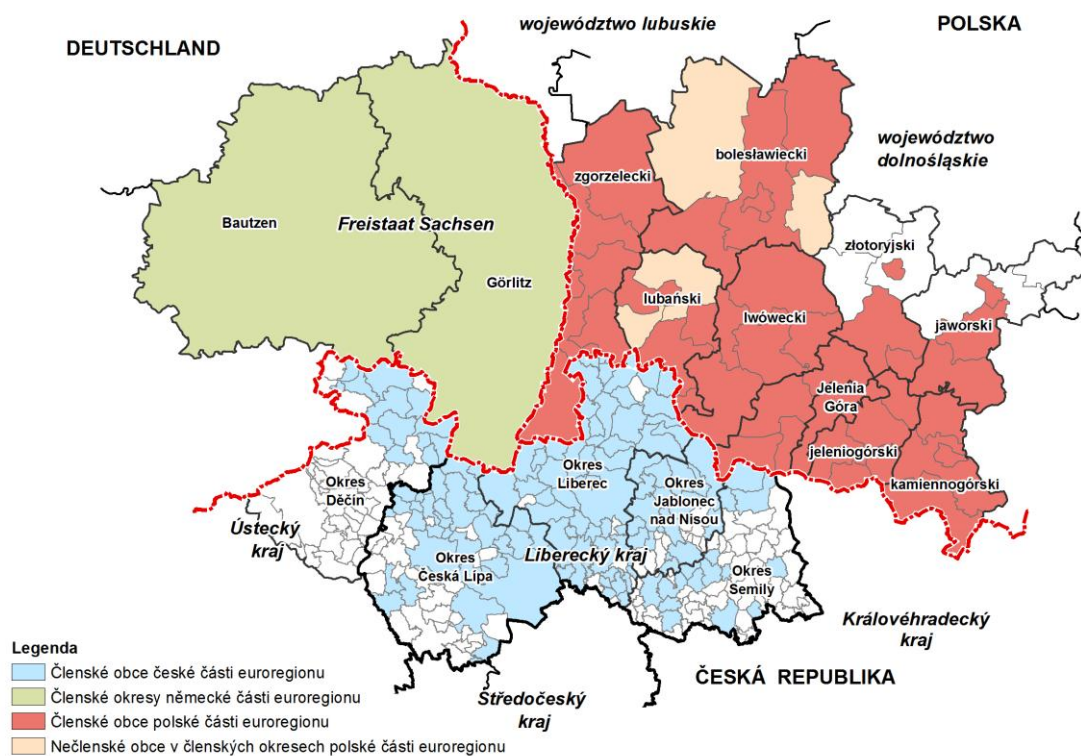
Část území	Počet obyvatel	Rozloha	Hustota (obyv./km <sup>2</sup> )
zemské okresy Bautzen a Görlitz (DE)	559.221	4507 km <sup>2</sup>	124
obce Dolnoslezského vojvodství (PL)	524.681	4737 km <sup>2</sup>	111
Liberecký kraj (CZ)	430.277	2515 km <sup>2</sup>	171
<b>Celkem</b>	<b>1.514.179</b>	<b>11 759 km<sup>2</sup></b>	<b>135 (průměr)</b>

*Zdroj: Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen, 2018; vlastní úpravy (CZ - Česká republika, DE - Německo, PL - Polsko)*

Jedná se o periferní oblast, která má méně využití než zhruba 100 kilometrů vzdálená jádrová oblast okolo Prahy. Vzdálenost od druhého nejvýznamnějšího města v dosahu, Drážďan, je zhruba 75 kilometrů. Na začátku 90. let zde skončil působení textilní průmysl, který byl doménou české strany. Na polské straně je nejviditelnější faktor povrchová těžba uhlí, která ve spolupráci s jinými průmysly oblasti zdevastovala blízké životní prostředí. Jedním z prvních cílů ERN bylo tedy iniciativa za zlepšení životního prostředí. Dalšími problémy byl stav infrastruktury a jazyková bariéra, znemožňující přeshraniční spolupráci (ERN, 2008).

Nenachází se zde žádné dopravní uzly nebo letiště mezinárodního významu, což znesnadňuje aktivity k rozvoji regionu. Severní částí regionu prochází Německem i Polskem dálnice A4, významný tah nadnárodního významu. V německé části euroregionu je ekonomicky aktivnější okolí Bautzen, kde se vyskytuje několik strojírenských firem a je zde rozvinutý služební sektor (Bautzen, 2017). Polská část je až na výjimky těžby a lehkého strojírenství méně rozvinutá a v příhraničí s ČR je rozvinutý cestovní ruch, majoritně v oblasti Jizerských hor (Jelenia Góra, 2018). V oblasti se nachází 5 vysokých škol, které spolupracují v rámci výzkumů a přeshraničních projektů, spolufinancovanými EU.

## Euroregion Neisse-Nisa-Nysa k 31. 12. 2017



Obrázek 5: Mapa Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa

Zdroj: ERN, 2018

Euroregion Nisa je také součástí několika evropských sítí, zaměřených k podpoře a podněcování přeshraniční spolupráce. Jsou to například:

- AEBR (Asociace evropských příhraničních regionů)
- PONTES (přeshraniční vzdělávací síť v rámci česko-polsko-německých hranic)
- EUROPE DIRECT (poskytování informací o EU a o dotačních možnostech evropských fondů)

### 6.4.1 Projekty a aktivity

Cílem organizace ERN je podpora a podněcování přeshraniční spolupráce, která působí jako nástroj pro evropskou integraci a rozvoj příhraničních regionů. K těmto cílům lze připsat aktivity a projekty, které jsou pořádány ERN. Jedná se o akce a projekty, stimulující přeshraniční spolupráci v regionu a zvyšující povědomí o možnostech financování projektů, vedených přes hranici. Kromě hlavních vytyčených cílů a oblasti podpory jsou to také konference nebo kurzy.

### **Podpora přeshraniční aktivity**

ERN již 10. rokem odměňuje v rámci soutěže „Cena Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa” subjekty nebo jednotlivci, kteří se zasloužili o dobré výsledky v oblasti spolupráce v příhraničí Německa, Polska a České republiky. Jiným projektem v rámci euroregionu „KONEG”, zaměřený na realizaci Strategie rozvoje ERN 2014-2020, inovaci kooperační sítě EUREX pracovních skupin, organizace setkání partnerů a zprostředkování informací o podkladech přeshraničních projektů. Další aktivitou je pořádání konference s názvem „Hallo! Ahoj! Cześć!”, je pro veřejnost, o dění v sousedských částech euroregionu, spolupráci a fondech (ERN, 2019).

### **Kultura**

V oblasti kultury je v ERN nejvýznamnější akcí „NEISSE FILMFESTIVAL”, filmový festival, konaný v každé členské zemi euroregionu. Je multižánrový a odehrává se na více než 20 místech s doprovodným programem (výstavy, čtení, koncerty, aj.) se sdílenou podporou regionálních sponzorů. Může nabídnout náhled na filmovou tvorbu v sousedním prostředí a utužuje síť regionálních kin (NFF, 2018). Jednou z nejstarších aktivit ERN bylo připojení se do mládežnického orchestru Europera Youth Orchestra, ve kterém se setkávají talentovaní hudebníci z Polska, Německa a České republiky a jiných evropských zemí. Koncertuje několikrát ročně, pod vedením dirigentů z celého světa, a to od roku 1992 (EYO, 2019).

## 7. Komparační část

### 7.1 Institucionální aspekty

V případě některých evropských příhraničních oblastí se institucionalizace euroregionu uskuteční pouze v lehké podobě. Lze si pod ní představovat neformální setkání zástupců regionů, nízkou míru spolupráce a především mizivou nebo žádnou existenci instituce euroregionu, která by měla přeshraniční práci iniciovat a podporovat.

Tabulka 5: Členství územních celků v euroregionech

Zkrácený název	NISA	MAAS-RHEIN
Členové	obce zemské okresy a kraje	provincie a větší územní celky

Zdroj: EMR a ERN, 2018

Srovnávané euroregiony se liší několika formami, jednou z nich je členství v instituci. V ERN (NISA) jsou do členské základny zařazeny obce z Libereckého a Ústeckého kraje (131), polské obce z Dolnoslezského vojvodství (43) a 2 zemské okresy z německé strany. V EMR (MAAS-RHEIN) jsou to větší samosprávné celky. Nizozemská část je zastoupena jižní částí provincie Limburg (NL), německá je zastoupena částí sdruženého regionu Aachen, belgická část je zastoupena provincií Limburg (BE), provincií Liege a územím německé menšiny. Rozdíl spočívá v přístupu k obcím, které v euroregionu působí. Zatímco v ERN by se dal přístup více označit pojmem „bottom-up” (účast lokálních aktérů v rozhodování) (ENRD, 2019), v EMR by se na lokální úrovni dalo polemizovat o jiném přístupu. V přeshraniční makro-úrovni je bottom-up přístup uplatňován obecně, což se dá potvrdit i o obou zkoumaných euroregionech.

Důležitým faktorem pro přeshraniční spolupráci je také vztah euroregionů ke krajům nebo provinciím, kde působí. V případě ERN je kraj v české části členem a významným aktérem, společně se zbylou polsko a německo částí, kde je přístup samosprávných jednotek (spolkové země, vojvodství) již menší. V případě EMR je



zapojení členských provincií nejsnadnější v Belgii, nizozemská provincie není celá a sdružený region v německé části má přístup pouze pro vlastní území.

**Tabulka 6: Právní subjektivita a forma euroregionů**

Zkrácený název	NISA	MAAS-RHEIN
Právní subjektivita	ne	ano, na zákl. nizozemsk. práva
Právní forma	dobrovolná spolupráce tří zájmových sdružení	nadace (Stichting*)

*Zdroj: ERN a EMR, 2018, \* (pouze do 04/2019, poté ESÚS)*

Právní formy a subjektivita jsou jsou jedním z rozdílů mezi euroregiony v Západní Evropě a zbytku Evropy. Zatímco v EMR je právní subjektivita stanovena od roku 1991 na základě Anholtské dohody, v ERN právní subjektivita neexistuje. Jedná se o dobrovolnou spolupráci tří zájmových sdružení ze všech tří stran euroregionu na základě rámcové dohody o spolupráci. Ta vytváří společné orgány a grémia a upravuje fungování třístranného euroregionu (Branda, 2013). ERN na rozdíl od EMR provádí nadstandardní činnosti, které dokonce generují zisk (příprava projektových žádostí, studie proveditelnosti aj.). Toto se ale týká pouze české části ERN (Branda, 2012).

### **Organizační struktura**

Euroregiony jsou řízeny orgány, které mají v kompetenci rozhodovací, poradní nebo vykonávanou funkci. Z tohoto důvodu jsou v tělesech EMR a ERN organizační struktury.

### **Euroregion Maas-Rhein**

Hlavním rozhodovacím orgánem je v obou euroregionech Výkonná rada, v EMR podpořená prezidentem. Na ní volně navazují Rada Euroregionu, Správní rada a Rada pro ekonomické a sociální záležitosti. Na úrovni instituce euroregionu (Eupen) je výbor zástupců regionu, což je i pracovní skupina s oblastmi působení. Dále také sekretariát a kancelář pro malé projekty.

## Euroregion Nisa

Hlavním rozhodovacím orgánem je ERN Rada sdružení, která je nadřazená pro Prezidium euroregionu (3 zástupci z každé strany). Vedlejším orgánem je Společný sekretariát, mající větší funkci než jeho obdoba v EMR. Součástí ERN jsou ještě poradní orgány v podobě FOR-BE-S (bezpečnostní fórum) a dalším je výbor pro malé projekty. Forma pracovních skupin je v rukou euroregionálních odborníků (EUREX).

**Tabulka 7: Oblasti působení pracovních skupin v ERN a EMR**

EUREX ERN	Pracovní skupiny EMR
Lesy	Právní záležitosti
Silniční doprava	Pracovní trh
Železniční doprava	Sousedské jazyky
Krizový management	Kultura a zdraví
Věřejné zdraví	Ekonomika a inovace
Cestovní ruch	Bezpečnost a turismus
Cykloturistika	
Knihovny	
Statistika	
Historie	
Památky	
Školství	

*Zdroj: EMR a ERN, 2018*

Pracovní skupina v ERN se zabývá tématy, spojenými s oblastmi rozvoje, do kterých by se mohl euroregion prosadit a dále rozvíjet. EUREX sestává z 15 členů, kteří mají v kompetenci témata, uvedená v tabulce č. 7. Je vidět snaha zejména o rozvoj infrastruktury a ochrany životního prostředí.

Pracovní skupina v EMR je méně početná, skládá se z 6 členů, kteří jsou zároveň zástupci členských území. Oblasti působení, oproti ERN, jsou komplexnějšího charakteru. Ten je podložen tématem sousedského jazyka, mající přeshraniční dopad a dosah. Nevýhodou může být nedostatečný personál v případě přidání nového tématu.

## 7.2 Aspekt jazyka a kultury

V příhraničních oblastech, kde se uplatňuje přeshraniční spolupráce, dochází k interakci mezi příslušníky národů s odlišnými vlastnostmi. Odlišnosti mezi národy mohou být jazykové, kulturní nebo religiózní formy. Mnoho z odlišností je vybudováno historicky a některé stereotypy nebo vnímání souseda mohou negativním způsobem ovlivnit negativním způsobem případnou přeshraniční spolupráci.

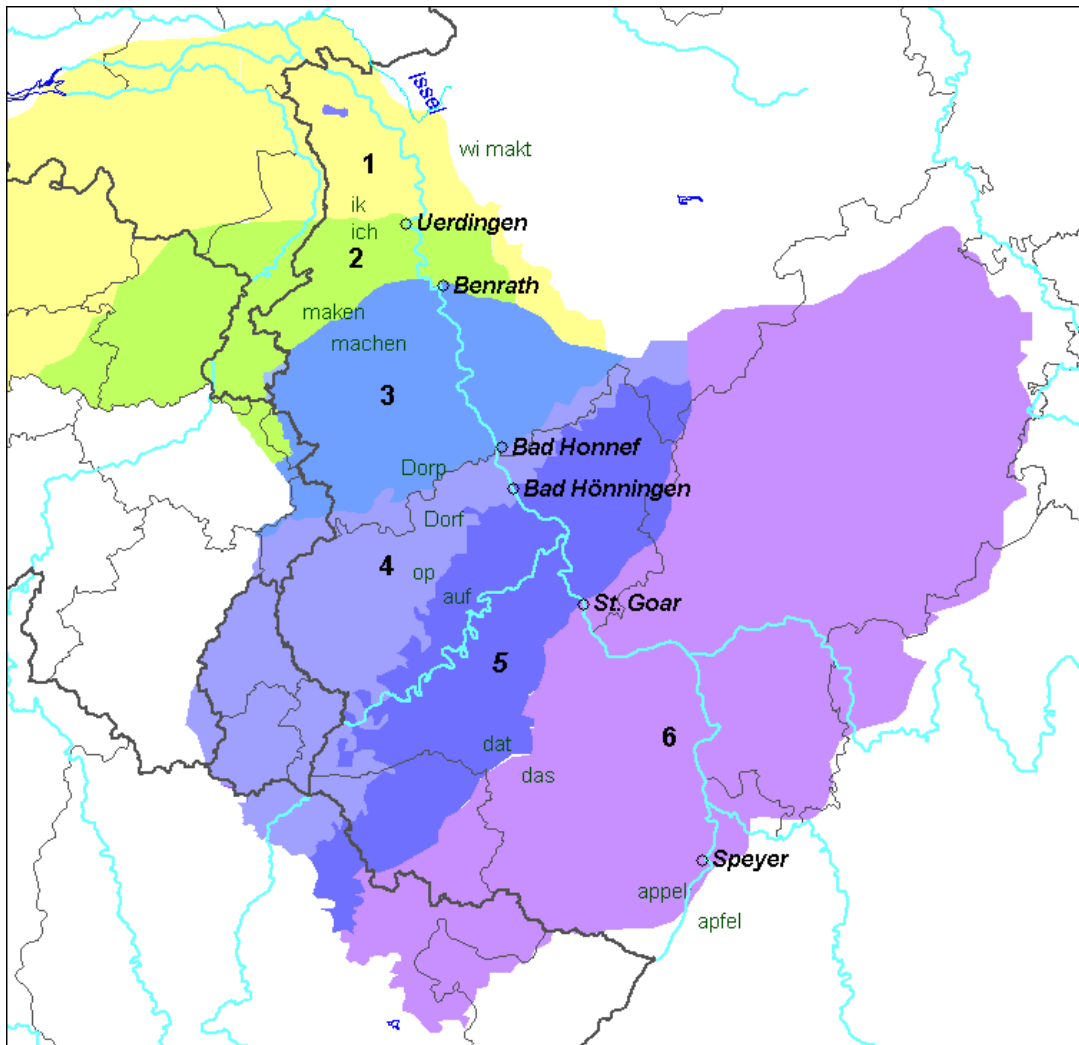
**Tabulka 8: Jazyková struktura v Euroregionu Maas-Rhein**

Část území	Majoritní jazyk	Podíl z obyvatelstva EMR (v %)
region Cáchy (DE)	němčina	31,54
provincie Lutych (BEL)	valonština	25,95
provincie Limburg (BEL)	vlámština	21,79
provincie Limburg (NL)	nizozemština	18,78
německá menšina (BEL)	němčina	1,94

*Zdroj: EMR, 2014; vlastní úpravy (DE - Německo, BE - Belgie, NL - Nizozemsko)*

Oblast je z hlediska sociokulturního významu rozmanitá. Na straně každé hranice žijí příslušníci německé, nizozemské a belgické národnosti, z nichž někteří žijí v zemi,

ze které nepochází, popřípadě do ní dojíždějí studovat nebo pracovat. Oficiálními jazyky členských zemí EMR jsou nizozemština (Nizozemsko, Belgie), němčina (Německo, Belgie) a francouzština (Belgie). Regionálními jazyky a nářečí, kterými se v oblasti hovoří, jsou limburština (uznaný jazyk v nizozemské provincii Limburg), ripuarština (Německo, částečně Nizozemsko) a valonština (Belgie). Zatímco limburština zní s modifikacemi i v provincii Limburg (BE) a Severním Porýní-Vestfálsku (DE), ripuarština za hranicemi Německa má stejnou podobu, jako v Německu (Aachen, 2015).



**Obrázek 6: Původní rozšíření jazyků a nářečí v EMR a širším okolí**

*Zdroj: Hans Erren, 2010 (EMR: 2 - limburština, 3 - ripuarština)*

**Tabulka 9: Jazyková struktura v Euroregionu Nisa**

Část území	Majoritní jazyk	Podíl z obyvatelstva EMR (v %)
zemské okresy Bautzen a Görlitz (DE)	němčina	36,93
obce Dolnoslezského vojvodství (PL)	polština	34,65
Liberecký kraj (CZ)	čeština	28,42

*Zdroj: Statistisches Landesamt des Freistaates Sachsen, 2018; vlastní úpravy (CZ - Česká republika, DE - Německo, PL - Polsko)*

V ERN se vyskytují majoritně 3 jazyky, němčina v německé části, čeština v české části a polština v polské části. Nevylučuje se minoritní výskyt za hranicemi, nicméně se bude jednat o jednotlivce, kteří budou dojíždět za prací nebo sezónně přebývat. Oproti EMR je ERN jazykově a kulturně méně rozmanitý, jedním z důvodů může být téměř dvojnásobný rozdíl v počtu obyvatel. Kulturní a národnostní podobu dnešního regionu mají za následek konflikty 20. století a následné odsunutí obyvatel. Jedním z menšinových jazyků, který dlouhá léta přežívá, je hornolužická srbština (především německá část) (Domowina, 2017).



Obrázek 7: Původní rozšíření Lužice a dnešní území hornolužičtiny

Zdroj: František Vydra, 2010

### 7.3 Aspekt vzdělávání

Jedním z aspektů pro sounáležitost v přeshraničním prostoru, je vzdělávání. Školy, často v rámci státního vzdělávacího programu, jsou zaměřeny pro jednostrannou regionální výuku. S postupem let se objevily myšlenky na zřízení euroregionálních škol nebo na zavádění koncepce přeshraniční spolupráce do výuky.

V oblasti výuky a aplikaci přeshraniční spolupráce se v EMR několik desetiletí odehrávají projekty a programy. Důležitou podmínkou pro zavádění těchto programů, je výuka cizího jazyka. Příkladovou situací může být nizozemská část, kde je od roku 2015 možné vyučovat 15 procent odborných předmětů v cizím jazyce. V EMR v současné době probíhá meziškolní projekt „CaroLingua” jinak také zvaný „Euregioschool”, který je pro žáky základních škol. Po zúčastněných školách vyžaduje

praktickou část výuky za hranicemi, práci se sousedem ve dvojici (např: nizozemský a belgický žák), a také teoretickou výuku o sousedních státech ve spolupráci (EMR, 2014). V programu je zapojeno 7 základních a 14 středních škol (BL, 2018). EMR má pro přeshraniční spolupráci vyhrazenou část fondu pro malé projekty, ve kterém je dispozici až 250 € za cestovné a vstupy pro jednu stranu. Dalším programem je „Euregioprofilschool“, který je založen na 3 hlavních tématech: jazyková dovednost (pobídka k výuce jazyka souseda), studentské výměny (přímá setkání, mimoškolní interakce se sousedy), znalost a povědomí o euroregionu. V současné době je do programu zapojeno 23 základních a 11 středních škol (EMR, 2019).

V ERN je celkově menší počet obyvatel a měst, což koresponduje s nižším počtem vzdělávacích institucí. To nicméně neznamená, že by se zde neodehrávala přeshraniční aktivita ve vzdělání. Výhodou ERN je přítomnost několika vysokých škol a dalších institucí. V průběhu let se zrealizovalo několik myšlenek z řad českých, německých a polských institucí v euroregionu. Jedním z prvních úkolů založeného sdružení bylo vytvoření společné university. Podařilo se to založením institutu IHI Zittau (1993), který mohou navštěvovat studenti ze všech částí ERN. V roce 2001 byla založena Neisse University, v níž studenti navštěvují každý rok jinou členskou část ERN (Liberec, Görlitz a Jelenia Gora). Pro jmenované a jiné univerzity v euroregionu existuje Akademické koordinační středisko, které se snaží usměrňovat a řídit vzdělávací a vědecké činnosti. Pro přehled o školách zaměřených na vyšší nebo nižší vzdělání, slouží přeshraniční vzdělávací síť PONTES (ERN, 2011). V oblasti středních a základních škol dochází k realizaci projektu na bázi setkávání, často sportovních klání. V oblasti vzdělání se v současné době ERN snaží iniciovat rozvoj nových a stávajících společných vzdělávacích nabídek a programů (ERN, 2014).

## 8. Diskuse a závěr

Cílem práce bylo kriticky zhodnotit aspekty přeshraniční spolupráce, které probíhají v euroregionech Nisa a Maas-Rhein. Popsat jejich specifika a komparativně rozhodnout o jejich efektivitě a náležitosti v přeshraničním regionu.

Přeshraniční spolupráce je složitým jevem, který se vyskytuje v několika podobách a provedeních. V teoretické části práci došlo k popsání procesu přeshraniční spolupráce. Koncept je dlouhá léta přístupem Evropské unie k oblastem v příhraničí, které mají díky své poloze složitější rozvoj a prosperitu oblasti. Vzniká jako nová forma ekonomické a sociální interakce, která je prováděna soukromými a státními aktéry v oblasti regionu. Politika EU se snaží o „rozebrání“ hranic a oslabování jejich původních funkcí, které mají docílit politického a hospodářského propojení Evropy. Bylo vysvětleno, jak probíhá proces v přeshraničním projektu, a kde může přeshraniční spolupráce probíhat. Obecným cílem přeshraniční spolupráce je rozvoj regionů. Bylo zjištěno, že v posledních letech se objevují nové koncepty a přístupy ve vztahu k přeshraniční spolupráci. Jedním z nich je governance, popisující rozhodování nevládních aktérů o území. Přeshraniční spolupráce je procesem, který může být narušen a nemusí k němu docházet díky překážkám. Ty byly vysvětleny v samostatné kapitole a v části o přeshraniční mobilitě, která zahrnuje pohyb přes hranici za účelem práce, vzdělání nebo běžný pravidelný pohyb a vyskytuje v rozvinutějších příhraničních regionech. Historie přeshraniční spolupráce trvá od 50. let 20. století, kdy byly založeny první přeshraniční struktury. Pro její udržení a financování byly Evropskou unií v závislosti na oblasti vytvořeny programy INTERREG A nebo Phare CBC. Přeshraniční spolupráce je financována Evropským fondem pro regionální rozvoj. V části o euroregionech byly popsány a vysvětleny funkce a působení euroregionů, které slouží jako přeshraniční struktury s cílem podněcovat přeshraniční spolupráci a rozvoj regionu.

V analytické části byly oba euroregiony zkoumány po stránce institucionální a geografické. Z institucionálního hlediska bylo možné studovat euroregiony pomocí materiálů a strategií, které byly vydány euroregiony. Staly se z nich stěžejní materiály pro komparaci aktivit a aspektů také pro analytickou část. Z hlediska geografického byly euroregiony nebo jejich území studováno pomocí terénního průzkumu, autor práce



v oblasti obou euroregionů působil. Z toho důvodu byly provedeny pokusy o kvalitativní šetření, které se odrazilo v hodnocení aktivit a přístupů euroregionů.

V komparační části měly být srovnány aspekty a aktivity přeshraniční spolupráce. Rozdíly u obou euroregionů byly znatelné ve všech částech s menšími odchylkami. Oba euroregiony jsou zastoupeny několika členskými stranami a z toho se odvíjí i přístup k rozvoji. Zatímco v ERN jsou členy kraj, zemské okresy a obce, na straně EMR jsou to pouze provincie a části regionů. Přístup v ERN je tedy více odspoda-nahoru (bottom up), v EMR je rozprostřen více do kompetence vyšších správních jednotek. Sdružení ERN nemá právní subjektivitu, pracuje jako dobrovolné sdružení, zatímco EMR je nadací založenou na nizozemském právu. V organizační struktuře je v obou euroregionech na nejvyšších pozicích zastoupení všech členských jednotek (forma zástupců a prezidentů). Cíle a aktivity v euroregionech se snaží spravovat a plnit pracovní skupiny na obou stranách, složené z přeshraničních zástupců. Znatelné rozdíly jsou oblasti kultury a jazyka, kdy v ERN se nachází pouze 3 oblasti se třemi jazyky a malým průnikem obyvatelstva přes hranici. V EMR se nachází 5 oblastí, které jsou zastoupeny třemi jazyky, ale je zde vyšší počet etnických skupin, které se vyskytují i za hranicemi. Velké odlišnosti jsou také ve vzdělání, které je v ERN koncipováno jako především podpora vyššího vzdělání, které má pro rozvoj regionu vyšší potenciál. V EMR je podpora a participace škol na programech už v rámci základního vzdělání, kde se snaží v žácích probudit kulturní a jazykový vztah k euroregionu, ve kterém žijí. Programů tohoto typu se také zúčastňují školy v každé členské oblasti.

Oba euroregiony jsou ve svých oblastech jedny z nejstarších vzniklých přeshraničních struktur. Pro později vzniklé euroregiony působily jako vzory a příklady dobré spolupráce. Oba jsou oblastech, které jsou vzdáleny od jádrových oblastí a svým způsobem jsou v zemích působení periferními oblastmi. Přeshraniční spolupráce však dokazuje, že původně znevýhodněné regiony mohou právě díky spolupráci se sousedy fungovat. Mezi srovnanými euroregiony je časový rozdíl téměř 25 let, které pro rozvoj oblasti znamenají mnoho. I z toho důvodu je euroregion Maas-Rhein rozvinutější přeshraniční strukturou a oblastí, která je zvýhodněná díky vyšší koncentraci obyvatelstva a funkčnějšímu přeshraničnímu pracovnímu trhu. Euroregion Nisa je stále ve fázi, kdy dochází v oblasti k rozvoji přeshraniční spolupráce, nikoliv přeshraničního regionu.

## 9. Seznam použité literatury

### **Literatura**

BÖHM, H., 2018. Zhodnocení vybraných forem governance přeshraniční spolupráce v současné EU. Institut EuroSchola, 179 str. ISBN: 978-80-906104-0-8

ETAIN, T., 1999. Cross-Border Cooperation in the Republic of Ireland and Northern Ireland. Londýn: MacMillan Press LTD. ISBN: 978-1-349-39693-1

KOCKELKORN, G., 1999. ALMA – een grensoverschrijdend universitair netwerk in de (EU)regio. Grenzen over. Aspecten van grensoverschrijdende samenwerking. Bussum: Coutinho. ISBN: 978-9-06283-128-9

SCOTT J. W., 2000. Euroregions, Governance and Transborder Co-operation Within the EU. in: European Research in Regional Science, Vol. 10 (Border, Regions and People). Londýn: Pion Limited. ISBN: 978-0-850-86171-6

SCOTT, J. W., 2012. European Politics of Borders, Border Symbolism and Cross-Border Cooperation. A Companion to Border Studies. 620 str., Hoboken: Wiley-Blackwell Publishing Ltd., ISBN: 978-1-4051-9893-6

SPRUYT, H., 1994. The Sovereign State and Its Competitors: An Analysis of Systems Change (Princeton Studies in International History and Politics). Princeton: University Press. ISBN: 978-0-691-03356-3

STOKKE O. S., 1997. Regimes as governance systems, in YOUNG O. D. (Ed) Global Governance: Drawing Insights from the Environmental Experience. Londýn: MIT Press, ISBN: 978-0-262-74020-3

WASSENBERG, B., 2018. Castle-talks on Cross-Border Cooperation. Štrasburk: Euro-Institut. ISBN: 978-3-515-12008-1

WASSENBERG, B., 2007. Vers une eurorégion? La coopération transfrontalière

franco-germano-suisse dans l'espace du Rhin supérieur de 1975 à 2000, Brusel: Peter Lang. ISBN: 978-9-0520-1340-4

WILLE, U., 2012: *Grenzgänger und Räume der Grenze. Raumkonstruktionen in der Grossregion SaarLorLux*. Lucemburk: Peter Lange, 393 s. ISBN: 978-3-6316-3634-3

## **Internetové zdroje**

AACHEN, 2015. Euregio Maas-Rhein [online]. [vid. 7. 3. 2019]. Dostupné z: [http://www.aachen.de/de/stadt\\_buerger/europa/euregio/index.html](http://www.aachen.de/de/stadt_buerger/europa/euregio/index.html)

AACHEN, 2016. Euregio Maas-Rhine [online]. [vid. 14. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.aachen.de/en/sb/euregio/index.html>

AEBR, 2012. AEBR-Cross Border Award: CROSS-BORDER LABOUR MARKET MOBILITY – EXPERIENCES, PROBLEMS, CHALLENGES, [online]. [vid. 9. 8. 2018] Dostupné z: [https://www.aebr.eu/en/pdf/winner\\_1\\_2012\\_en.pdf](https://www.aebr.eu/en/pdf/winner_1_2012_en.pdf)

AEBR, 2011. Cooperation between European Border Regions [online]. [vid. 2. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.aebr.eu/pdf/100920%20Chronology%20EN.pdf>

AEBR, 2004. *European charter for border and cross-border regions. Gronau: AEBR – Draft New Version*. [online]. [vid. 17. 2. 2019]. Dostupné z: <https://rsa.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/21681376.2014.999108?needAccess=true>

AEBR, 2011. Cross-border cooperation areas/structures in 2011 [online]. [vid. 20. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.aebr.eu/files/publications/AEBRmap2011finalversion.pdf>

AEBR, 2000. Practical Guide to Cross-border Cooperation [online]. [vid. 3. 2. 2019]. Dostupné z: [https://www.aebr.eu/files/publications/lace\\_guide.en.pdf](https://www.aebr.eu/files/publications/lace_guide.en.pdf)

BAUTZEN, 2017. Statistischer Bericht [online]. [vid. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GbC8o6>

BL, 2018. EUREGIOPROFIEL [online]. [vid. 7. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.buurtalenlimburg.eu/initiatieven-euregionaal-onderwijs/euregioprofiel>

BLATTER, 2000. Cross-Border Cooperation in Europe: Historical Development, Institutionalization, and Contrasts with North America [online]. [vid. 3. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/08865655.2000.9695541>

BLAŽEK, J., NETRDOVÁ, P., 2012: Aktuální tendence lokální diferenciacce vybraných socioekonomických jevů v Česku: směřuje vývoj k větší mozaikovitosti prostorového uspořádání? [online]. [vid. 15. 1. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2KGPvCz>

BRANDA, P., 2012. Komparace Euroregionu Neisse-Nisa-Nysa s euroregiony na belgicko-nizozemsko-německé hranici. [online]. [vid. 5. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.ern.cz/analyza/cz/?D=12>

BRANDA, P., 2013. Regionální politika EU a podpora přeshraniční spolupráce. [online]. [vid. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <http://ern.cz/ED/kniha-final4.pdf>

CESCI, 2014. Euroregions by countries [online]. [vid. 29. 12. 2018]. Dostupné z: <http://www.cesci-net.eu/euroregions-by-countries>

CoE, 1981. Treaty No.106: European Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities [online]. [vid. 16. 12. 2018] Dostupné z: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/106>

DG REGIO, 2014. ERDF Cross-border cooperation programmes 2014-2020 [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2P4b26p>

DIMITROV, M., 2003: Cross-Border Cooperation in Southeastern Europe: Eastern European Economics [online]. [vid. 15. 1. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Z3IH4T>

DOMOWINA, 2017. DOMOWINA [online]. [vid. 5. 3. 2019]. Dostupné z: <https://www.domowina.de/hsb/start/>

EC, 2017. Easing legal and administrative obstacles in EU border regions. Case study no. 3. Recognition of professional qualifications and educational diplomas , Spain-Portugal. [online]. [vid. 5. 8. 2018] Dostupné z: <https://bit.ly/2Ip0pdf>

EC, 2009. Scientific Report on the Mobility of Cross-border Workers within the EU-27/EEA/EFTA countries. [online]. [vid. 10. 8. 2018] Dostupné z: [https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/mkw\\_workers\\_mobility.pdf](https://ec.europa.eu/futurium/en/system/files/ged/mkw_workers_mobility.pdf)

EC, 2017. Boosting growth and cohesion in EU border regions. [online]. [vid. 10. 8. 2018] Dostupné z: <https://bit.ly/2P5Jfm1>

EC, 2017. Easing legal and administrative obstacles in EU border regions. Case study no.2. Obstacles for cross-border commuters, Denmark-Sweden. [online]. [vid. 10. 8. 2018] Dostupné z: <https://bit.ly/2X69Keb>

ECoR, 2016. Labour mobility and Local and Regional Authorities: benefits, challenges and solutions. [online]. [vid. 10. 8. 2018] Dostupné z: <https://bit.ly/2U68ANP>

ECoR, 2019. European Committee of the Regions (CoR). [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2On0RIH>

EMR, 2014. Bevolking [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.euregio-mr.com/nl/euregiomr/algemeen/bevolking>

EMR, 2015. Karte 2015. [online]. [vid. 16. 2. 2019]. Dostupné z: [http://www.euregio-mr.com/intern/pdf/EMR%20carte-kaart-Karte\\_2015.pdf-nl](http://www.euregio-mr.com/intern/pdf/EMR%20carte-kaart-Karte_2015.pdf-nl)

EMR, 2019. GRENZÜBERSCHREITENDE SCHULAUSTAUSCHE UND SCHULBESUCHE. [online]. [vid. 8. 3. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Is60zA>

EMR, 2019. De Euregio Maas-Rijn wordt een Europese Groepering voor Territoriale Samenwerking (EGTS). [online]. [vid. 29. 3. 2019]. Dostupné z: <https://euregio-mr.info/nl/aktuelles/meldungen/Neue-Struktur-EVTZ.php>

EMRaDi, 2019. ABOUT EMRADI. [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.emradi.eu/en/about-emradi>

ENIC-NARIC, 2018. Recognition in Europe. An impact evaluation of the ENIC-NARIC networks [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2IgMSoF>

ENRD, 2019. Bottom-up approach [online]. [vid. 4. 3. 2019]. Dostupné z: [https://enrd.ec.europa.eu/content/1-bottom-approach\\_en](https://enrd.ec.europa.eu/content/1-bottom-approach_en)

ERN, 1992. Euroregion Neisse - Nisa - Nysa [online]. [vid. 23. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.neisse-nisa-nysa.eu/doc/47/cz-ern.html>

ERN, 1995. Euroregion Neisse - Nisa - Nysa [online]. [vid. 26. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.neisse-nisa-nysa.eu/ddata/197.pdf>

ERN, 1996. Euroregion Neisse-Nisa-Nysa: Geschichte, Entwicklung, Vision, 1991-1996', Liberec. [online]. [vid. 17. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2KnAvZU>

ERN, 2012. EUREX [online]. [vid. 4. 3. 2019]. Dostupné z: <http://www.neisse-nisa-nysa.eu/ddata/191.pdf>

ERN, 2019. Mitglieder und Wirkungsraum [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.euroregion-neisse.de/ueber-uns/mitglieder-und-wirkungsraum/>

ERN, 2011. Ročenka 2011 [online]. [vid. 26. 3. 2019] Dostupné z: <https://bit.ly/2Gg0E95>

ESPON, 2013. METROBORDER - Cross-border Polycentric Metropolitan Regions. [online]. [vid. 12. 8. 2018] Dostupné z: <https://bit.ly/2Udy2kh>

EU, 2006. No 1082/2006 Evropského parlamentu a Rady o Evropských seskupeních územní spolupráce (ESÚS - EGTC) [online]. [vid. 19. 12. 2018] Dostupné z: <https://bit.ly/2P0oh88>

EU, 2019. Historie Evropské unie [online]. [vid. 25. 1. 2019]. Dostupné z: [https://europa.eu/european-union/about-eu/history\\_cs](https://europa.eu/european-union/about-eu/history_cs)

EUREGIOKULTUR, 2018. Die Euregio liest. [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.euregio-lit.eu/de/projekte/die-euregio-liest>

EYO, 2019. The EUYO's Mission [online]. [vid. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.euyo.eu/about/the-euyo/mission/>

INTERACT, 2018. Small projects in Interreg. [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.interact-eu.net/download/file/fid/13284>

INTERREG, 2019. About Interreg [online]. [vid. 19. 1. 2019]. Dostupné z: <https://interreg.eu/about-interreg/>

INTERREG, 2019. Interreg A - Cross-border cooperation [online]. [vid. 29. 1. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2UK3g7d>

JÄRVIO, 2011. Cross-border cooperation – benefiting from borders [online]. [vid. 2. 2. 2019]. Dostupné z: [https://www.aebr.eu/files/publications/CBC\\_Benefiting\\_from\\_Borders.pdf](https://www.aebr.eu/files/publications/CBC_Benefiting_from_Borders.pdf)

JELENIAGORA, 2018. Jelenia Góra w Karkonoszach zaprasza! [online]. [vid. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <https://turystyka.jeleniagora.pl/Witamy-Turystyka?q=Witamy-Turystyka>

JOOSTEN, C. 2015. De deur naar Europa staat open, hoe kon het zo ver komen [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Gf0nmT>

KLETT, 2016. Infoblatt Euregio Maas-Rhein [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.klett.de/alias/1018936>

KRÄTKE, S., 2002. Cross-Border Cooperation and Regional Development in the German-Polish Border Area. [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: [https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230596092\\_6](https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230596092_6)

KUROWSKA, J., 2018. The catalysts of cross-border cooperation development in euroregions [online]. [vid. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2ItdDt>

KUROWSKA-PYSZ, J., HOWANIEC, H., 2014. Klaster jako instrument rozwoju polsko-słowackiej współpracy transgranicznej. [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2P0yFNp>

LOCATOR, 2011. Euregio Meuse-Rhine: a high-technology region in the force field of Europe to settle your company [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2P2Kdja>

MCINTOSH, C., 2010. The Euregio Maas-Rhein: The Problematics of being 'left in the dark' [online]. [vid. 14. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2UzxOtb>

MEDEIROS, E., 2015. Territorial Impact Assessment and Cross-Border Cooperation. [online]. [vid. 13. 2. 2019]. Dostupné z: <https://rsa.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/21681376.2014.999108?needAccess=true>

MMR, 2018. EVROPSKÁ ÚZEMNÍ SPOLUPRÁCE [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <https://www.by-cz.eu/cz/evropska-uzemni-spoluprace/>

MMR, 2014. Evropský fond pro regionální rozvoj (ERDF - European Regional Development Fund) [online]. [vid. 28. 1. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2IqlILu>

MOT, 2015. Border: Belgium-Germany [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/bdd-borders/frontiers/frontier/show/allemanne-belgique/>



MOT, 2015. Border: Belgium-Netherlands [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/bdd-borders/frontiers/frontier/show/belgique-pays-bas/>

MOT, 2015. Border: Poland-Czech Republic. [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z: <http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/bdd-borders/frontiers/frontier/show/pologne-republique-tcheque/>

NFF, 2018. Neisse Filmfestival [online]. [vid. 28. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.neissefilmfestival.de/index.php?id=start>

NBS, 2007. The European Union Phare Programme [online]. [vid. 22. 1. 2019]. Dostupné z: [https://www.nbs.sk/\\_img/Documents/BIATEC/BIA01\\_07/13.pdf](https://www.nbs.sk/_img/Documents/BIATEC/BIA01_07/13.pdf)

POPESCU, G., 2008. The Conflicting Logics of Cross-Border Reterritorialization: Geopolitics of Euroregions in Eastern Europe. [online]. [vid. 15. 2. 2019]. Dostupné z: <https://bit.ly/2U7UHyt>

RUMPEL, P., 2012. Přeshraniční spolupráce v EU [online]. [vid. 2. 2. 2019]. Dostupné z: [http://www1.osu.cz/home/Rumpel/JEAN%20MONET/Prezentace/Preshranicni\\_spoluprace\\_Wilam.pdf](http://www1.osu.cz/home/Rumpel/JEAN%20MONET/Prezentace/Preshranicni_spoluprace_Wilam.pdf)

SACHSEN, 2017. Einwohner und Fläche in der Euroregion Neisse-Nisa-Nysa am 31. Dezember 2017 nach Kreisen. [online]. [vid. 25. 2. 2019]. Dostupné z: [https://www.statistik.sachsen.de/download/Regionalstatistiken/2017\\_0101\\_Flaeche\\_und\\_Bevoelkerung.pdf](https://www.statistik.sachsen.de/download/Regionalstatistiken/2017_0101_Flaeche_und_Bevoelkerung.pdf)

SCOTT, J. W., 2002. Inducing Cooperation: Can Euroregions Function as Bridges between complex boundaries?'. [online]. [vid. 10. 2. 2019]. Dostupné z: <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/13597560308559436?needAccess=true>

SCOTT, J. W., 2015. Bordering, Border Politics and Cross-Border Cooperation in Europe [online]. [vid. 20. 11. 2018]. Dostupné z: <https://bit.ly/2GeE0Oa>

SOHN, C., REITEL, B., 2016. Cross-border regions [online]. [vid. 13. 2. 2019].  
Dostupné z: [https://www.researchgate.net/publication/312311959\\_Cross-border\\_regions](https://www.researchgate.net/publication/312311959_Cross-border_regions)

VYDRA, F. 2010. Lužické hory [online]. [vid. 23. 3. 2019] Dostupné z:  
<http://www.luzicke-hory.cz/historie/index.php?pg=clsrboc>

WALTZ, K., 1964: The Stability of a Bipolar World [online]. [vid. 13. 12. 2018].  
Dostupné z: [https://www.jstor.org/stable/20026863?seq=1#metadata\\_info\\_tab\\_contents](https://www.jstor.org/stable/20026863?seq=1#metadata_info_tab_contents)

WHO, 2018. Meuse-Rhine Euroregion. [online]. [vid. 20. 2. 2019]. Dostupné z:  
[http://www.euro.who.int/\\_data/assets/pdf\\_file/0008/373157/rhn-meuse-rhine-eng.pdf?ua=1](http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0008/373157/rhn-meuse-rhine-eng.pdf?ua=1)